

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Bakalářská práce

Květoslav Back

**Československá první pozemková reforma
na lichtenštejnských statcích**

**Czechoslovak First Land Reform
on the Lichtenstein Estates**

Praha 2011

doc. PhDr. Václav Horčíčka, Ph.D.

Poděkování

Rád bych poděkoval doc. PhDr. Václavu Horčíčkovi, Ph. D. za jeho podnětné rady a připomínky při konzultacích o problematice mé bakalářské práce. Dále bych poděkoval pracovníkům všech tří archivů, ve kterých jsem shromažďoval materiály pro svoji bakalářskou práci, kteří mi byli nápomocni při orientaci v rozsáhlých archívních fondech, jmenovitě pak zejména panu Tomáši Klusoňovi z archivu ministerstva zahraničních věcí v Praze. Rád bych poděkoval za ochotu a pomoc také pracovníkům všech knihoven, ze kterých jsem si půjčoval potřebnou literaturu, ať už k domácím studiu, nebo ke studiu přímo na místě. Z jejich výčtu pak hlavně knihovnicím Státní vědecké knihovny v Hradci Králové. Moje zvláštní poděkování patří paní Evě Kašparové z Městské knihovny v Jaroměři, která mi ochotně zabezpečovala meziknihovní výpůjčky.

„Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.“

V Praze dne 14. července 2011

Anotace

Bakalářská práce se zabývá tématem první pozemkové reformy, významného zásahu do soukromého vlastnictví majitelů půdy, která byla jedním z prvních kroků, ke kterým bylo přistoupeno po vzniku Československa v r. 1918. Zaměřuje se na průběh pozemkové reformy v období mezi dvěma světovými válkami u jednoho z nejvýznamnějších šlechtických rodů a majitelů rozsáhlých pozemků na našem území, na rod Lichtenštejnů. Stručně pojednává o historii rodu, nabývání a rozšiřování majetku a základních právních normách rodu. Rozebírá situaci po vzniku ČSR a zákony, kterými se řídilo provádění první pozemkové reformy. Podrobněji se zabývá otázkou právního postavení rodu Lichtenštejnů v nově vzniklé republice, neboť tato otázka je úzce spjata s prováděním pozemkové reformy na jejich statcích. Uznání Lichtenštejnského knížectví Československou republikou bylo odkládáno a vázáno na uskutečnění pozemkové reformy a její hladký průběh. Ve stěžejní části práce je rozebrán průběh pozemkové reformy na lichtenštejnských statcích, který vzhledem k řadě specifik patřil k poměrně komplikovaným. Reforma probíhala pomalu a do konce 30. let 20. století nebyla dokončena v takovém rozsahu, který byl na jejím počátku předpokládán.

The subject of this thesis is the implementation of the land reform affecting large aristocratic estates in Czechoslovakia after the founding of the republic in 1918. The reform was one of the first acts of the new government, undertaken in conjunction with abolition of the traditional titles and privileges of the nobility. The main focus is on the course of the reform on the holdings of the House of Liechtenstein, one of the most prominent landowning families on the territory of the new republic. The thesis presents a concise history of the family, the course of their property acquisition and their fundamental legal norms; it analyzes the laws regulating the implementation of the land reform in the context of the first years of the Czechoslovak state with particular emphasis on the legal standing of the Liechtensteins and the distribution of their lands. The Czechoslovak Republic postponed the recognition of the Principality of Liechtenstein until after the successful completion of the legal process of the reform. Due to a number of specific issues, the reform progressed more slowly than expected, and at the end of the 1930s it was not yet completed to the extent that had been originally anticipated.

Obsah:

1. Úvod	7
2. Lichtenštejnové na území našeho státu – vývoj lichtenštejnských držav	11
3. Právní dokumenty rodu Lichtenštejnů.....	17
3.1 Valtická smlouva a ujednání s filipínskou linií	17
3.2 Knížectví lichtenštejnské a rodinná smlouva z r. 1842	19
3.3 Zákon z r. 1893 a uvedení v platnost jako součást vnitrostátního rakouského práva rodinné smlouvy z r. 1842	21
4. Majetek Lichtenštejnů v období před 1. světovou válkou	23
5. Vznik Československa	26
5.1 Revoluční proklamace ze dne 28. října 1918 a diskuse o říšském zákonu č. 15 ze dne 12. 1. 1893	26
5.2 Zrušení šlechtictví a zrušení fideikomisů	28
6. Otázka uznání Lichtenštejnského knížectví	29
7. Pozemková reforma – hlavní principy a právní předpisy	36
8. Pozemková reforma na majetku Lichtenštejnů	39
9. Závěr	47
Seznam prostudované a použité literatury	49
Seznam příloh	52

Seznam zkratek:

apod.	a podobně
č.	číslo
č.j.	číslo jednací
čl.	článek
čs.	československý
ČSAV	Československá akademie věd
ČSR	Československá republika (1918 – 1960)
ha	hektar
Kč	koruna česká
kol.	kolektiv
MF	ministerstvo financí
MZV	ministerstvo zahraničních věcí
nakl.	nakladatelství
nákl.	nákladem
např.	například
odd.	oddělení
odst.	odstavec
pozn.	poznámka
ř.z.	říšský zákon
SPÚ	Státní pozemkový úřad
st.	století
str.	strana
Sb.	Sbírka zákonů a nařízení
sv.	svazek
tis.	tisíc
tzv.	takzvaný
Váž.civ.	Vážný civilní (Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských)

1. Úvod

Ukončení první světové války s sebou přineslo do Evropy velké teritoriální změny. Vznikly nové státy, řada jich byla obnovena. Nástupnickými státy na území bývalého Rakouska-Uherska se staly Československo, Rakousko a Maďarsko, částečně nástupnickými pak byly Polsko, Rumunsko a Jugoslávie. Po strádání ve válečných letech tu byl konečně mír. První světová válka zasáhla hluboko do všech oblastí hospodářského a společenského života. Mezi jinými se válka negativně projevila i v oblasti zemědělství, které trpělo nedostatečnou péčí o půdu vzhledem k nedostatku pracovních sil. Nyní se život pomalu vracel do normálu a zároveň sílil hlad po půdě. Otázka reformy v držení půdy se stala opět aktuální a její aktuálnost ještě zvyšovala situace na venkově, která se začínala radikalizovat. Řada evropských zemí proto přistoupila k řešení pozemkového vlastnictví jako k řešení prioritní otázky.

Pozemková reforma byla po první světové válce v Evropě uzákoněna a uskutečňována ve 14 zemích. Významná rozsahem byla zejména v zemích označovaných v literatuře často jako země „na východ od Labe“. Průběh pozemkových reforem se však v jednotlivých zemích odlišoval. Revolučně byla otázka půdy uskutečněna pouze v sovětském Rusku, kde byla půda odevzdána do užívání vesnické chudině a pracujícímu rolnictvu. V ostatních zemích probíhala pozemková reforma postupně a byl ponecháván prostor pro kompromisní jednání.¹

Charakteristickým rysem pro zemědělství většiny zemí, které se vyslovily pro pozemkovou reformu, byla převaha latifundií a velkostatků na jedné straně a nedostatek půdy na straně druhé. Ten pocíťovali jak rolníci, tak sedláci, získat latifundiální půdu a odstranit dosavadní absolutní monopol šlechty měli ale i kapitalističtí velkostatkáři, majitelé zemědělských závodů. Požadavek změny v držbě půdy se v řadě zemí objevil již před první světovou válkou.²

České země patřily mezi země latifundiální. Latifundia zde přežívala z dob pozdního feudalismu. Významnými latifundisty byly vedle panovnického rodu aristokracie a církev. Podíl latifundistů (rozloha pozemkového majetku nad 1000 ha) představoval na našem území 0,04 % všech držitelů půdy. Tato malá vrstva obyvatel však vlastnila téměř jednu třetinu veškeré půdy. Vedle preferencí v řízení státu a společnosti byl latifundistům v Rakousku-Uhersku zachován i základ jejich hospodářské moci. Půda latifundistů byla z velké části vázána fideikomisem, který zajišťoval, že pozemkový majetek přejde na následníky jako

¹ Otáhal Milan: Zápas o pozemkovou reformu v ČSR, nakl. Československé akademie věd, Praha 1964, str. 7-8

² Otáhal Milan: Zápas o pozemkovou reformu v ČSR, nakl. Československé akademie věd, Praha 1964, str. 7

nezcizitelný a nedělitelný celek. Tuto půdu proto nebylo možné odkoupit, jediným způsobem, jak ji získat, bylo její propachtování. Feudální ustanovení o fideikomisu zdědila i ČSR.³

Instituce svěřenectví čili fideikomisu je úzce spjata se šlechtickými rody, přičemž rodové majetky řady z nich se po rozpadu Rakouska-Uherska nacházely na území nově vzniklého Československa. Pro svoji práci jsem si vybral šlechtický rod Lichtenštejnů. Vzhledem k tomu, že jsem se narodil na jižní Moravě a až do dospělosti žil v Břeclavi – Poštorné, setkával jsem se s jejich jménem téměř na každém kroku. Navštěvoval jsem školu, kterou postavili Lichtenštejnové. Denně jsem chodil okolo či překrásného novogotického kostela, který byl v letech 1895 – 1898 postaven na popud poštorenského obyvatelstva za podpory Jana II. z Lichtenštejnu. Vyučil jsem se keramikem v Poštorenských keramických závodech, které byly kdysi lichtenštejnskou knížecí cihelnou (založena v Poštorné r. 1867), v níž bylo zhotoveno mimo jiného na 200 druhů cihel, dlaždic, tvarovek a glazované keramické krytiny použitých při výstavbě výše jmenovaného kostela. Nedaleký Valticko-Lednický areál, který každoročně navštíví tisíce turistů, důvěrně znám. Ukázky lichtenštejnského stavitelství jsou uvedeny v příloze č. 1.

Ke své práci jsem shromáždil a prostudoval poměrně rozsáhlou literaturu, která se o tomto významném šlechtickém rodu buď jen v některých pasážích zmiňuje, nebo je mu přímo věnována. Otázkou šlechtictví a tematikou šlechtických rodů se literatura aktivně opět po delší odmlce začala věnovat zejména od 90. let minulého století, kdy čtenářská veřejnost začala být seznamována s touto skupinou společnosti, která k historii našeho národa neodmyslitelně patří a jejíž osudy po 2. světové válce byly víceméně neznámé.

Pokud se týká oblasti právních dokumentů, vztahujících se k rodu Lichtenštejnů, použil jsem hlavně poznatků zpracovaných univerzitním profesorem Jaromírem Sedláčkem. K problematice pozemkové reformy se váže řada titulů. Obeznamil jsem se s tituly, které byly vytvořeny a vydány přímo v průběhu realizace první pozemkové reformy, tj. ve dvacátých a třicátých letech minulého století. K autorům tohoto období patří zejména Jan Voženílek, který byl s pozemkovou reformou velice úzce spjat v pozici ministerského rady Státního pozemkového úřadu. Byl autorem titulu „Pozemková reforma v Československé republice“, seznamujícího se zákony, záměry celého procesu a jednotlivými kroky. Jan Voženílek se zároveň podílel na publikaci průběžných statistických výsledků pozemkové reformy. Z jeho „Výsledků československé pozemkové reformy“ jsem využil řadu konkrétních číselných dat a zpracoval je do tabulek. Kriticky se k probíhající pozemkové reformě stavěl přední český

³ Kárník Zdeněk: České země v éře První republiky (1918-1938), Díl první Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), nakl. Libri, Praha 2003, str. 450

historik Josef Pekař, jehož statě, původně otiskované v Národních listech, byly shrnuty v titulu „Omyly a nebezpečí pozemkové reformy“. Prostudoval jsem i řadu drobnějších prací z tohoto období, vztahujících se buď přímo k pozemkové reformě, nebo popisujících situaci v oblasti zemědělství tehdejší doby (Krofta, Macek, Krejčík). Mezi významnější autory, zabývajícími se přímo otázkou pozemkové reformy, patřil v 60. letech minulého století např. Milan Otáhal, který ve své knize „Zápas o pozemkovou reformu v ČSR“ rozebíral zejména příčiny prvorepublikové pozemkové reformy a zaměřil se na politický zápas o ráz změn v pozemkovém vlastnictví. K tématu pozemkové reformy se vrací i řada soudobých autorů. Poznatky jsem čerpal například z prací Ondřeje Horáka, se kterým jsem se setkal nejen jako s autorem několika článků, týkajících se pozemkové reformy, publikovaných v odborném tisku, ale také jako s autorem titulu „Lichtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním“. S odkazy na pozemkovou reformu jsem se setkal i v řadě dalších titulů, které se nevztahovaly k tomuto tématu přímo, ale zabývaly se historickou problematikou daného období, nebo byly encyklopedického charakteru.

Základem mé práce ale bylo hlavně studium a následné použití archivních materiálů. Navštívil jsem celkem tři archívy. Archiv ministerstva zahraničních věcí mi umožnil nahlédnout do dokumentů, které se váží hlavně k problematice uznání Lichtenštejnského knížectví. Tato otázka je s problematikou první pozemkové reformy na lichtenštejnských statech úzce spojena, neboť uznání Lichtenštejnského knížectví bylo v období mezi oběma světovými válkami neustále odkládáno a vázáno na uskutečnění pozemkové reformy a její hladký průběh. Moravský zemský archiv v Brně mi poskytl poměrně bohaté materiály k posouzení průběhu pozemkové reformy na lichtenštejnských statech. Lichtenštejnům je zde věnováno několik fondů. Čerpal jsem především z fondu F 29 – Ústřední ředitelství statků knížete Jana II. z Lichtenštejna v ČSR – Koloděje (1901–1925), který obsahoval velké množství materiálů týkajících se pozemkové držby Lichtenštejnů a jejich změn v letech 1919–1925, tedy vztahujících se k počátečnímu období první pozemkové reformy. Dále jsem čerpal z fondu F 30, věnovaného Lichtenštejnské ústřední účtárně v Bučovicích (1580-1924), nahlédl jsem i do fondu F 28, ve kterém jsou shromážděny materiály Lichtenštejnského ústředního ředitelství v Olomouci (1924-1945). Vedle materiálů vztahujících se k řízení hospodářství byly v těchto fondech obsaženy i dokumenty vztahující se k boji proti pozemkové reformě či otázce lichtenštejnské suverenity. Archivní materiály týkající se velkostatků obsahují řadu dokumentů, zejména korespondenci mezi Státním pozemkovým úřadem a zástupci strany Lichtenštejnů. Do některých materiálů, týkajících se provádění

pozemkové reformy na lichtenštejnských statcích, i když v menší míře, jsem měl možnost nahlédnout i v Oblastním archivu Praha.

2. Lichtenštejnové na území našeho státu – vývoj lichtenštejnských držav

Počátky rodu Lichtenštejnů sahají až do 12. století, první písemné zmínky o nich pocházejí z r. 1133.⁴ S naším územím je pak tento rod trvale spjat od 13. století. V roce 1249 daroval tehdejší moravský markrabě a pozdější český král Přemysl Otakar II. hrad Mikulov spolu s městem Mikulovem Jindřichu z Lichtenštejna. Tyto zůstaly v majetku rodu Lichtenštejnů až do r. 1560. Lichtenštejnové těžili z přízně českého krále, využívali ji k rozšíření své moci, v bitvě na Moravském poli však stejně jako i některé další české rody krále zradili a spojili se s Rudolfem Habsburským.⁵

Významný komplex lichtenštejnských držav na jižní Moravě tvořilo panství Lednice spolu s Valticemi a Břeclaví.

Tvrz Lednici s dvorem získal r. 1322 Jan z Lichtenštejna. Tato byla v držení Lichtenštejnů zprvu jako léno (v letech 1322 – 1582), později jako vlastnictví. Ještě před r. 1585 přebudoval Hartman z Lichtenštejna tvrz v renesanční zámek, který od počátku 17. st. Lichtenštejnové budovali jako svou rezidenci.⁶

Břeclav byla Lichtenštejnům postoupena v r. 1367 po dobu dvou generací, v r. 1389 jim pak byla udělena lénem, které drželi do počátku 16. století. Do majetku rodu Lichtenštejnů se znovu dostala v r. 1638, kdy břeclavské panství koupil za 250 tis. zlatých rýnských kníže Karel Eusebius z Lichtenštejna. Od r. 1751 byla Břeclav součástí lichtenštejnského fideikomisu.⁷

Listinou z r. 1387 odkázala svůj podíl, tj. jednu šestinu Valtic třetí manželka Jana I. z Lichtenštejna svému choti. Tento odkaz se stal zárodkem pozdějšího obrovského panství Lichtenštejnů. V r. 1393 přejal Jan I. z Lichtenštejna lénem Katzelsdorf, takže před r. 1394 vlastnili Lichtenštejnové nejen celé Valtice, ale i pozdější valtický velkostatek. V tomto roce však Jan I. z Lichtenštejna upadl v nemilost rakouského panovníka vévody Albrechta III. a všechny rakouské lichtenštejnské statky propadly konfiskaci. Janovo podrobení trest zmírnilo, dostal některé statky nazpět, mezi nimi i Valtice. 1. 2. 1395 potvrdili Jan z Lichtenštejna a

⁴ Mašek Petr: Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích, nakl. Mladá fronta, 2003, str. 159

⁵ Hradý, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, nakl. Svoboda Praha 1981, str. 153

⁶ Hradý, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, nakl. Svoboda Praha 1981, str. 137

⁷ Hradý, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, nakl. Svoboda Praha 1981, str. 57-9

jeho bratr Hartneid písemně, že panství, hrad a město Valtice, které bylo jejich zděděným a zakoupeným majetkem a které jim vévoda odňal, znovu od něho přijímají lénem.⁸

Državy rodu se rozrůstaly. Podle svědectví lichtenštejnského urbáře z r. 1414 drželi Lichtenštejnové na Moravě kromě Mikulova Drnholec, Lednici a Břeclav, v Dolních Rakousích pak Valtice, Falkenstein, Rabensburk, Mistelbach, Hagenberg a Gnadendorf.⁹

V první polovině 16. st. nastal úpadek rodu – projevil se ztrátou Břeclavi, Drnholce a Mikulova. Obrat nastal až za života tří synů Hartmana II. z Lichtenštejna - bratrů Karla, Maxmiliána a Gundakara. K rozmnožení majetku rodu přispěly zejména výhodné sňatky bratrů Karla a Maxmiliána, kteří se oženili s dcerami posledního mužského potomka pánů z Boskovic Jana Šembery. Zde se již setkáváme s majetkem, který se o tři století později stal předmětem pozemkové reformy. Karel z Lichtenštejna získal s manželkou Annou věnem Černou Horu a Úsov, Maxmilián z Lichtenštejna s manželkou Kateřinou Bučovice a Pozořice s Novým hradem.¹⁰ Tyto se tehdy spolu s Lednicí, kterou Lichtenštejnové již vlastnili, staly základem bohatství valtické větve rodu Lichtenštejnů.

O to, že se Lichtenštejnové zařadili společně s Esterházyi a Schwarzenberky mezi nejbohatší šlechtické rodiny habsburské monarchie, se zasloužil zejména Karel z Lichtenštejna.¹¹ Již na konci 16. st. zakoupil panství Plumlov s Prostějovem (r. 1599)¹². V habsburském sporu mezi bratry Matyášem a Rudolfem podporoval od r. 1606 arciknížete Matyáše a v r. 1608 k němu otevřeně přešel z Rudolfova tábora. Za svůj přestup si zachoval obdiv a respekt mezi radikálními představiteli španělsko-katolické strany a Matyáš, kterému Rudolf libeňskou smlouvou z 25. 6. 1608 předal vládu v Uhrách, na Moravě a v Rakousích, jej z pozice markraběte moravského 20. 12. 1608 ve Vídni povýšil do „knížecího stavu“ a povolil mu užívat titul „vladař domu Lichtenštejnského“.¹³ Vzápětí k titulu získal od císaře do

⁸ Hrad, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, nakl. Svoboda Praha 1981, str. 242-3

⁹ Kolektiv autorů: Státní archiv Brno, Průvodce po archivních fondech, sv. 2, Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1964, str. 38

¹⁰ Kolektiv autorů: Státní archiv Brno, Průvodce po archivních fondech, sv. 2, Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1964, str. 38

¹¹ Winkelbauer Thomas: Lichtenštejnové jako šlechta neznající hranice, in: Kultury na hranici: Jižní Čechy-Jižní Morava-Waldviertel-Weinviertel, vydav. Andre, 1995, str. 218

¹² Moravský zemský archiv Brno, Kolektiv autorů, Ev.č.pom. 121: F 30 Lichtenštejnská ústř.účtárna Bučovice 1580-1924, str. 1-6, pozn.: z téhož zdroje převzata i ostatní data získání jednotlivých liechtenštejnských panství

¹³ Fukala Radek: Protilychtenštejnská opozice na Opavsku v letech 1613-1617, in: Časopis Matice moravské 120, 2001, str. 71-2

svých rukou Opavsko (linecká panovníkova listina z 28. 12. 1613). Jednalo se v podstatě o obchodní smlouvu mezi císařem a Lichtenštejnem, kdy se císař vzdal opavského knížectví ve prospěch svého oddaného úředníka, a to se všemi privilegii a svobodami slezských knížat. Na základě prosincové smlouvy získal pak Karel z Lichtenštejna 4. 1. 1614 lenní majestát.¹⁴

Do obrovských rozměrů vzrostl majetek Lichtenštejnů zejména po Bílé hoře. Porážka českého stavovského povstání v r. 1620 vynesla Karla z Lichtenštejna na vrchol kariéry i bohatství. Lichtenštejnové se stali nejbohatším moravským rodem. Z pobělohorských konfiskací nabyt Karel z Lichtenštejna celou řadu statků, a to především na Moravě – Moravskou Třebovou a Kolštejn (r. 1622), město Šumperk a celé Krnovské knížectví (1622-23), Rudu a Zábřeh (r. 1624). V Čechách koupil Lanškroun s Landšperkem (r. 1622) a Roztoky (r. 1623). Od Albrechta z Valdštejna, poručníka Jindřicha Jiřího Smiřického, pak získal panství Kostelec nad Černými Lesy (r. 1626) a statky Uhříněves a Škvorec (r. 1627).¹⁵

Maxmilián z Lichtenštejna výhodně jako náhradu za utrpené válečné škody koupil konfiskované Ždánice (r. 1626) a třetí z bratrů Gundakar z Lichtenštejna získal z pobělohorských konfiskací velká panství Ostroh (r. 1625) a Moravský Krumlov. Všichni tři bratři tak vytvořili mocnou základnu rodového bohatství.¹⁶

Po smrti Karla z Lichtenštejna v r. 1627 se dědicem celého rodového majetku stal jeho syn Karel Eusebius. Po smrti bezdětného strýce Maxmiliána v r. 1643 pak získal i jeho statky a stal se jedním z nejbohatších aristokratů habsburské monarchie. Během třicetileté války byly rodové statky Lichtenštejnů zpustošeny, vážnějším problémem ale bylo vyšetřování činnosti Karla z Lichtenštejna po smrti Albrechta z Valdštejna v r. 1634. Spolu se zpochybněním nároku na dědictví po Smiřických byla zpochybněna i smlouva, kterou Karel z Lichtenštejna získal od Albrechta z Valdštejna panství Kostelec nad Černými Lesy. Řízení bylo přerušeno během války, ale v r. 1654 byl Karel Eusebius vyzván, aby dokázal své právo k držbě tohoto panství. Panství mu bylo dokonce na čas zabaveno a vráceno až po zaplacení 400.000 zlatých. Vzápětí však císař Leopold I. zřídil tzv. restituční komisi, která měla prošetřit, jakým způsobem nabyt Karel z Lichtenštejna svého majetku. Aby se Karel Eusebius vyhnul dalšímu vyšetřování, které začínalo ohrožovat samu podstatu rodového majetku,

¹⁴ Fukala Radek: Protilychtenštejnská opozice na Opavsku v letech 1613-1617, in: Časopis Matice moravské 120, 2001, str. 73-4

¹⁵ Kolektiv autorů: Státní archiv Brno, Průvodce po archivních fondech, sv. 2, Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1964, str. 38

¹⁶ Kolektiv autorů: Státní archiv Brno, Průvodce po archivních fondech, sv. 2, Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1964, str. 38

nabídl císaři částku 1.079.000 zlatých na úhradu škod a dalších 275.000 zlatých jako válečný příspěvek. Poté obdržel v r. 1665 absolutorium, kterým byl zproštěn dalšího vyšetřování a nároků.¹⁷

O další rozmnožení pozemkového majetku rodu se zasloužil Karel Eusebius, když v r. 1638 koupil břeclavské panství. Přes obtíže kolem vyšetřování zahájil výstavbu sídla ve Valticích, které se již za vlády Karla z Lichtenštejna staly hlavní rodovou rezidencí.

Koncem 17. st. se pozemkové državy rodu dále rozšířily. Syn Karla Eusebia Jan Adam Ondřej získal pozdější vídeňské předměstí Lichtenthal, r. 1692 Hodonín, r. 1695 Šternberk, r. 1699 Karlovec a r. 1701 Judenau (Dolní Rakousy).¹⁸ Na přelomu 17. a 18. st. koupil říšská panství Schellenberg (r. 1699) a Vaduz (r. 1712). Roku 1719 povýšil Karel VI. Vaduz a Schellenberg na říšskébezprostřední knížectví Lichtenštejnsko, které se stalo 343. státem Svaté říše římské.¹⁹ Gundakarův vnuk Antonín Florián koupil r. 1681 panství Rumburk v severních Čechách.²⁰

Jestliže 17. století bylo obdobím největšího majetkového vzestupu lichtenštejnského rodu, 18. století je možné označit jako období koncentrace pozemkového vlastnictví v jedné ruce. Po smrti bezdětného Maxmiliána z Lichtenštejna v r. 1643 zdělili jeho majetek bratr Gundakar a synovec Karel Eusebius. Maxmiliánem vymřela sekundogenitura a zbyly jen primogenitura a terciogenitura, rozmnožené o statky sekundogenitury jednak podle valtické smlouvy, jednak podle Maxmiliánova testamentu.²¹ Jan Adam Ondřej, syn Karla Eusebia, byl posledním mužským potomkem Karlovy větve. Po jeho smrti v r. 1712 zůstali jedinými Lichtenštejnými potomci Gundakara. Většinu statků Jana Adama Ondřeje podědil kníže Antonín Florián, říšská panství Vaduz a Schellenberg však připadla podle závěti synovci Antonína Floriána Josefu Václavovi. Teprve r. 1718 byla mezi oběma příbuznými uzavřena dohoda, podle které se Josef Václav obou říšských panství vzdal za postoupení bohatého panství

¹⁷ Županič J., Fiala M., Stellner F.: Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha 2001, str. 133-135

¹⁸ Kolektiv autorů: Státní archiv Brno, Průvodce po archivních fondech, sv. 2, Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1964, str. 38-39

¹⁹ Županič J., Fiala M., Stellner F.: Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha 2001, str. 135-6

²⁰ Kolektiv autorů: Státní archiv Brno, Průvodce po archivních fondech, sv. 2, Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1964, str. 39

²¹ Sedláček Jaromír: Právní pozice rodu knížat z Lichtenštejnu a na Lichtenštejně podle práva československého, Olomouc 1928, str. 23

Rumburk a pohledávky ve výši 250 tisíc zlatých.²² Knížetem Antonínem Floriánem z Lichtenštejna tak byly spojeny všechny tři lichtenštejnské linie v jednu.

Zatímco 18. století nepřineslo velký vzrůst pozemkového majetku Lichtenštejnů na Moravě, v Čechách došlo k získům. Vzhledem k tomu, že synové Josefa Václava zemřeli ještě v dětství, přešly rodové statky na jeho bratra Emanuela. Emanuelovi synové byli zakladateli dvou větví rodu Lichtenštejnů. Starším Františkem Josefem byla založena větev primogeniturní, mladším Karlem Josefem větev sekundogeniturní na Moravském Krumlově.²³

František Josef Lichtenštejn získal jako dědictví po své tetě Marii Terezii vévodkyni Savojské (roz. z Lichtenštejna) nejen všechna její věnná panství, ale odkázala mu i ta panství, která sama koupila – Kounice (r. 1761) a Rataje (r. 1764).²⁴ Jeho syn Alois Josef I. pak rozšířil majetek primogeniturní větve zakoupením panství Radim v r. 1783.²⁵ Jan Josef I., bratr Aloise Josefa I., získal majetky hlavně v Dolních Rakousích – r. 1807 Feste Liechtenstein, r. 1824 Seebenstein, r. 1830 Schottwien, Pottschach a Stuppach.²⁶

Důležitým mezníkem pro hospodaření byl r. 1848 a zrušení poddanství. Liechtenštejnové se však se změnou poměrů dobře vyrovnali a přeorientovali na kapitalistický výrobní způsob. Velmi prospěšné reformy zaváděl syn Jana Josefa I. Alois Josef II., který se převážně věnoval správě rodových statků a zemědělství.²⁷ Stále větší význam si získávalo lesní hospodářství, polní hospodářství se redukovalo nebo vůbec likvidovalo pronájmem některých dvorů. Jen tak měl Jan II. z Lichtenštejna, syn Aloise Josefa II., dost prostředků na koupi některých dalších statků – Kostelní Skalice (r. 1871), Klášterní Hradisko a Ptení (r. 1878) a Křtiny (1894).²⁸

²² Županič J., Fiala M., Stellner F.: Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha 2001, str. 133-6

²³ Mašek Petr: Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích, nakl. Mladá fronta, 2003, str. 160

²⁴ Kolektiv autorů: Státní archiv Brně, Průvodce po archivních fondech, sv. 2, Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1964, str. 39

²⁵ Mašek Petr: Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích, nakl. Mladá fronta, 2003, str. 161

²⁶ Kolektiv autorů: Státní archiv Brně, Průvodce po archivních fondech, sv. 2, Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1964, str. 39

²⁷ Mašek Petr: Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích, nakl. Mladá fronta, 2003, str. 161

²⁸ Moravský zemský archiv Brno, Kolektiv autorů, Ev.č.pom. 121: F 50 Lichtenštejnská ústř.účetárna Bučovice 1580-1924, str. 6

Představitelé sekundogeniturní větve Lichtenštejnů se proslavili zejména jako vojáci. Tato větev vymřela r. 1908 Rudolfem z Lichtenštejna.²⁹ Panství Moravský Krumlov získal syn Marie z Lichtenštejna Ferdinand hrabě Kinský a jeho potomci vlastnili velkostatek i se zámkem až do r. 1945. Panství Velké Losiny obdržel princ Alois Josef z primogeniturní větve Lichtenštejnů, který byl také jeho posledním vlastníkem, rovněž do r. 1945.³⁰

Zisk majetkových držav valtické větve Lichtenštejnů je zachycen v rodokmenu, který je přílohou č. 2 této práce. Jsou v něm zachyceni pouze mužští členové rodu linií významných z titulu organizace rodu a majetkového vzestupu, a to počínaje Hartmanem II. (1544-1575) a konče Františkem Karlem Augustem (1853 – 1938).³¹

²⁹ Mašek Petr: Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích, nakl. Mladá fronta, 2003, str. 160

³⁰ Juřík Pavel: Moravská dominia Liechtensteinů a Dietrichsteinů, nakl. Libri, Praha 2009, str. 87

³¹ Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, nakl. Svoboda Praha 1981, str. 310-1

3. Právní dokumenty rodu Lichtenštejnů

3.1 Valtická smlouva a ujednání s filipinskou linií

Studiem právních dokumentů rodu Lichtenštejnů se podrobně zabýval JUDr. Jaromír Sedláček (1885 – 1945), řádný profesor občanského práva na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Hodnosti doktora práv dosáhl r. 1909 po studiích ve Vídni a na české univerzitě v Praze. Jeho zájem o vědeckou práci ho předurčil k působení na vysoké škole. V r. 1921 byl jmenován mimořádným profesorem a v r. 1925 řádným profesorem občanského práva na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Bývá označován jako „první normativní teoretik občanského práva“ a jako „jeden z nejpřednějších civilistů a právních filozofů v Evropě“. Mimo jiné se zabýval otázkami subjektivního práva – monografie Vlastnictví a vlastnické právo (1919) a Zrušení obecního statku (1919) a soukromoprávními ustanoveními o pozemkové reformě – studie Pozemková reforma (1922).³² Probíhající pozemková reforma byla patrně důvodem vypracování dvousvazkové monografie o rodu Lichtenštejnů Právní pozice rodu knížat z Lichtenštejnu a na Lichtenštejně podle práva československého (1928), ve které autor na základě studia obsáhlých archivních pramenů podrobně pojednal o právních dokumentech rodu Lichtenštejnů a zpracoval posudek zabývající se právním postavením tohoto rodu. Nejvyšší soud v Brně, který se v době vydání této práce rovněž zabýval právní pozicí rodu Lichtenštejnů, Sedláčkův spis sice ohodnotil jako práci nesporné vědecké hodnoty, zároveň však prohlásil, že tyto poznatky nebudou mít praktický dopad.³³

Jako všechny šlechtické rody vystupují i Lichtenštejnové jako rod, tj. potomci pocházející od jednoho předka jsou vázáni společnými povinnostmi a právy.

Významným právním dokumentem se pro rod Lichtenštejnů stala tzv. valtická smlouva, která byla sjednána 29. 9. 1606 ve Valticích a 20. 5. 1607 byla potvrzena v Praze císařem Rudolfem II. jako králem českým a markrabětem moravským. Královské stvrzení obsahovalo doložku, kterou byl zajištěn právní význam valtické smlouvy jako součásti práva platného na Moravě, resp. v Čechách a ve Slezsku. Podobně potvrzena byla i císařskou kanceláří a stala se závaznou i v německém království, čili v římském císařství.³⁴

³² Schelleová Ilona: Dvě výročí prof. JUDr. Jaromíra Sedláčka, in: Časopis pro právní vědu a praxi 3/1995

³³ Horák Ondřej: Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním, nakl. Libri, Praha 2010, str. 109

³⁴ Sedláček Jaromír: Právní pozice rodu knížat z Lichtenštejnu a na Lichtenštejně podle práva československého, Olomouc 1928, str. 10-12

Valtická smlouva se skládá ze tří částí. První část obsahuje ustanovení o primogenituře, druhá část o zákazu zcizení rodinného jmění. Ve třetí části je pojednáváno o osobách vyloučených z fideikomisu a o osobách neschopných vlastní správy jmění. Valtická smlouva obsahuje také velmi obsáhlou prováděcí klauzuli.³⁵

Valtickou smlouvou byla provedena radikální organizace rodu. Podle ustanovení o primogenituře se měl stát regentem rodu nejstarší ze tří synů Hartmana II. Karel z Lichtenštejna. Hodnost regenta se měla dále přenášet jako dědictví na prvo-, popř. druho- atd. rozené syny jeho potomstva. Sekundogeniturní se stala linie Maxmiliánova a tertioogeniturní linie Gundakarova. Regentovi rodu měli podle smlouvy disciplinárně podléhat všichni členové rodu a regent měl dbát, aby nepřišlo nazmar rodové jmění.³⁶

Valtická smlouva se radikálně odlišovala od staršího práva, protože zaváděla rodové jmění. Rodové jmění se stalo základem majetkové stránky valtické smlouvy a mělo patřit nejen členům rodu v té době žijícím, ale i všem budoucím potomkům. Mělo zůstat trvale nezcizitelnou součástí rodu.³⁷ Ve smlouvě byly vypočteny statky, které byly prohlášeny za rodové (§ 5). Ve fideikomisní doložce (§ 32) byl rodinný fideikomis rozdělen mezi tři linie a v doložce byla ošetřena i možnost rozšíření rodinného fideikomisu.³⁸

Podle prováděcí doložky valtické smlouvy měla tato platit ve všech císařských zemích, tj. jak v českém království, tak i v říši. Tím bylo pro české země uznáno, že rodinné jmění, dané regentu rodu do užívání, mělo být považováno za jediný nedílný celek, ať leží v českých zemích nebo v německé říši.³⁹

Vedle valtické smlouvy přistoupily počátkem 18. století k základním právním pramenům rodu Lichtenštejnů ujednání s filipinskou linií z let 1718 a 1722 a palatinátní diplom z r. 1719. Když 12. 3. 1718 uzavřel kníže Antonín Florián z Lichtenštejna smír s filipinskou linií, spojily se v jeho osobě všechny tři původní lichtenštejnské linie,

³⁵ Sedláček Jaromír: Právní pozice rodu knížat z Lichtenštejnu a na Lichtenštejně podle práva československého, Olomouc 1928, str. 12

³⁶ Sedláček Jaromír: Právní pozice rodu knížat z Lichtenštejnu a na Lichtenštejně podle práva československého, Olomouc 1928, str. 14-15, 22

³⁷ Sedláček Jaromír: Právní pozice rodu knížat z Lichtenštejnu a na Lichtenštejně podle práva československého, Olomouc 1928, str. 20

³⁸ Sedláček Jaromír: Právní pozice rodu knížat z Lichtenštejnu a na Lichtenštejně podle práva československého, Olomouc 1928, str. 18-19

³⁹ Sedláček Jaromír: Právní pozice rodu knížat z Lichtenštejnu a na Lichtenštejně podle práva československého, Olomouc 1928, str. 60-61

zohledněné ve valtické smlouvě, v jednu. Podle ujednání z r. 1718 byla do rodových statků podléhajících valtické smlouvě začleněna i říšská panství (Schellenger a Vaduz), která na přelomu 17. a 18. st. získal Jan Adam z Lichtenštejna (byla prohlášena za část primogeniturních statků). Posuzováno podle ustanovení valtické smlouvy měla tato říšská panství tvořit s tuzemskými rodovými statky nedílný celek. Palatinátním diplomem císaře Karla VI. ze dne 23. 1. 1719 byla pak dvě výše uvedená spojená říšská panství povýšena na knížectví lichtenštejnské. Úmluvou z r. 1722 byly v souladu s valtickou smlouvou prohlášeny za primogeniturní nové statky a zřízen nový sekundogeniturní fideikomis. Valtická smlouva byla v 18. století znovu dotvrzena podle českého práva tím, že byla 20. 5. 1749 vložena do zemských desek, a to v plném znění. Valtická smlouva a ujednání s filipínskou linií, podle kterých byly spojeny regentství rodu, držba primogeniturních statků a vláda v lichtenštejnském knížectví vjedno, zůstaly nadále v platnosti i po zrušení svaté říše římské v r. 1806.⁴⁰

3.2 Knížectví lichtenštejnské a rodinná smlouva z r. 1842

Knížectví lichtenštejnské bylo původně sekundogeniturním fideikomisem rodu Lichtenštejnů (podle testamentu Jana Adama). Podle narovnání regenta rodu s filipínskou linií z let 1718 a 1722 a podle palatinátního diplomu z r. 1719 byl pak tento fideikomis spojen vjedno s fideikomisem primogeniturním. Knížectví mohlo tvořit součást rodového jmění, protože kníže měl podle zřízení německé říše na tomto knížectví vlastnické právo. Palatinátním diplomem bylo dotvrzeno, že regent rodu má trvale zůstat panujícím knížetem a naopak.⁴¹

V r. 1806 došlo k rozvázání svazku svaté říše římské a knížectví lichtenštejnské se stalo suverénním státem a jeho panovník suverénem podle mezinárodního práva. Od této chvíle nelze mluvit o tom, že knížectví je ve vlastnictví rodu. Stát se jeví sice jako majetek panující dynastie, ale ne jako soukromé vlastnictví, nýbrž jako vlastnictví podle mezinárodního práva. Rodinný fideikomis je však vlastnictvím podle práva soukromého.⁴²

⁴⁰ Sedláček Jaromír: Právní pozice rodu knížat z Lichtenštejnu a na Lichtenštejně podle práva československého, Olomouc 1928, str. 57-67

⁴¹ Sedláček Jaromír: Právní pozice rodu knížat z Lichtenštejnu a na Lichtenštejně podle práva československého, Olomouc 1928, str. 139

⁴² Sedláček Jaromír: Právní pozice rodu knížat z Lichtenštejnu a na Lichtenštejně podle práva československého

Po zániku římské říše byl v knížectví lichtenštejnském zaveden rakouský občanský zákoník (vyhlášen 1. 6. 1811 patentem císaře Františka I. č. 946 Sb. z. s. s platností pro všechny země rakouského císařství⁴³), soudní řád a trestní zákoník, které platily jako knížecí zákony lichtenštejnské. Podle reskriptu z 9. 11. 1818 se knížectví stalo absolutní monarchií, platné zemské zřízení přiznávalo panovníkovi v zásadě neomezenou moc. Kníže podle stavovského zřízení z tohoto roku už ale není pouhým vlastníkem státu, je orgánem státu a má i určité povinnosti s tímto úřadem spojené, a proto je nutné z hlediska hospodářského rozlišovat jmění státní a jmění panovníkovo.⁴⁴

Významným právním dokumentem rodu Lichtenštejnů byla rodinná smlouva z r. 1842. Týkala se především lichtenštejnského knížectví, protože se jí organizoval rod Lichtenštejnů jako panující dynastie. Platila jednak jako rodinný zákon, pokud se týká posloupnosti, zletilosti a poručenství, jednak jako státní zákon, pokud se týká závazku knížete zachovat knížectví a integritu. Knížectví lichtenštejnské mělo podle této smlouvy zůstat nedělitelné v rodině knížat z Lichtenštejnu. Rodinná smlouva z r. 1842 byla doplněním starších rodových ustanovení a mohla platit jen společně s nimi.⁴⁵

Smlouva z r. 1842 byla právoplatně stanovena, ale jen podle práva lichtenštejnského knížectví. Za hranicemi knížectví byla respektována jen jako organizace panující dynastie. Podle organizace německého spolku sahal ale význam této smlouvy dále, protože spolek garantoval vládu panujícím dynastiím. V Rakousku, které dědičnými německými zeměmi patřilo k německému spolku, platila tato smlouva jen pokud její právní relevanci připouštěla spolková ústava (zejména vídeňský protokol z r. 1820), tj. podle speciálního mezinárodního práva, ne ale podle vnitrostátního práva rakouského. Po zániku německého spolku v r. 1866 smlouva z r. 1842 zůstala v Rakousku relevantní jen podle obecného práva mezinárodního.⁴⁶

V r. 1862 se lichtenštejnské knížectví stalo konstituční monarchií. Podle přijaté ústavy byl i nadále orgánem státu panující kníže, ale jeho moc již nebyla neomezená. Po r. 1866, kdy se

ho, Olomouc 1928, str. 140

⁴³ Wikipedia – Všeobecný zákoník občanský

⁴⁴ Sedláček Jaromír: Právní pozice rodu knížat z Lichtenštejnu a na Lichtenštejně podle práva československého, Olomouc 1928, str. 84-86

⁴⁵ Sedláček Jaromír: Právní pozice rodu knížat z Lichtenštejnu a na Lichtenštejně podle práva československého, Olomouc 1928, str. 91-98

⁴⁶ Sedláček Jaromír: Právní pozice rodu knížat z Lichtenštejnu a na Lichtenštejně podle práva československého, Olomouc 1928, str. 95-96

rozpadl německý spolek, se stalo sporným, zda ustanovení spolkové akty z r. 1816 zůstalo mezi Rakouskem a Lichtenštejnem dále v platnosti.⁴⁷

3.3 Zákon z r. 1893 a uvedení v platnost jako součást vnitrostátního rakouského práva rodinné smlouvy z r. 1842

Smlouva z r. 1842 se nestala součástí rakouského právního řádu a tím došlo k tomu, že organizace rodu Lichtenštejnů nebyla v úplném souladu se staršími ustanoveními, zejména s ustanovením valtické smlouvy.⁴⁸

Lichtenštejnský rodinný fideikomis byl organizován podle valtické smlouvy. Patřilo do něho jmění pojaté do valtické smlouvy a rozdělené na tři linie, které se v 18. st. zase spojily v jednu, a jmění nabyté v budoucnu a k rodinnému fideikomisu přiřazené. Získáním říšských panství byl nejprve rozmnožen osobní majetek knížete Jana Adama, ale narovnáním z r. 1718 a palatinátním diplomem z r. 1719 byly tyto statky začleněny do primogeniturního fideikomisu. Podle valtické smlouvy, která byla platným právem jak v království německém, čili v císařství římském, tak i u nás, měl celý primogeniturní fideikomis tvořit jediný celek. Začleněním říšských statků do rodinného jmění splynula osoba panovníka s osobou regenta rodu. Zrušením svaté říše římské se lichtenštejnské knížectví stalo suverénním státem a kníže jeho orgánem. Nemohlo se dále mluvit o tom, že lichtenštejnské knížectví patří do rodinného fideikomisu. Smlouvou z r. 1848 bylo upraveno, že regent rodu a panovník ručí za integritu a řádnou vládu svým jměním, které sestává většinou z příjmů z primogeniturního fideikomisu. Primogeniturní fideikomis ale ležel v Rakousku, kde tyto předpisy nebyly právně relevantní. Navíc zákonem č. 62 ze dne 16. 5. 1874 byly Lichtenštnům připojeny jako primogeniturní další statky v Čechách, a to změnou peněžního fideikomisu na fideikomis reálný. Staly se jimi až zákonem č. 15 ze dne 12. ledna 1893.

Teprve zákonem ze dne 12. 1. 1893 č.15 ř. z., o schválení knížecí Liechtensteinské rodinné smlouvy ze dne 1. srpna 1842 byla rodinná smlouva Lichtenštejnů z r. 1842 publikována a uvedena v platnost jako součást vnitrostátního rakouského práva. Byla to v pořadí třetí rodinná smlouva v Rakousku schválená – první byla rodinná smlouva knížat

⁴⁷ Sedláček Jaromír: Právní pozice rodu knížat z Lichtenštejnu a na Lichtenštejně podle práva československého, Olomouc 1928, str. 96-99

⁴⁸ Sedláček Jaromír: Právní pozice rodu knížat z Lichtenštejnu a na Lichtenštejně podle práva československého, Olomouc 1928, str. 107

z Thurnu a Taxisu, schválená podle dvorského dekretu z r. 1836, druhá vévodů Nasavských, schválená r. 1873.⁴⁹

V § 1 této smlouvy je stanoveno: „Rodinná smlouva, k tomuto zákonu v opise přiložená, od knížete Aloisia z Liechtensteina jakožto vládce domu a suveréna knížectví Liechtensteinského dne 1. srpna 1842 i od ostatních agnátů tohoto knížecího domu v letech 1843 a 1844 podepsaná, schvaluje se zeměpansky s působností pro království a země na říšské radě zastoupené. Dotčená rodinná smlouva nabývá tím plné moci v obvodě, kde tento zákon platí, a budiž od soudů zachovávána jakožto platná a závazná.“⁵⁰

Zákonem č. 15 ze dne 12. 1. 1893 byla uznána lichtenštejnská dynastie jako korporace, pro kterou platí zvláštní právní předpisy (rodinná statuta). Dále bylo uznáno, že regent rodu a panovník v Lichtenštejnsku jsou identická osoba a že panovník rodu jako hlava rodu vykonává svoji moc také na území rakouského práva. Rovněž bylo uznáno, že regent rodu má právo na užitky z primogeniturních statků a protože je regent rodu identický s panovníkem lichtenštejnského knížectví, přísluší mu tyto požitky i jako panovníkovi knížectví. Protože nejsou soukromým jměním panovníka, ale přísluší mu jako hlavě státu, jsou pojaty jako jmění korunní. Jinými slovy kníže Lichtenštejn byl zákonem č. 15 ze dne 12. 1. 1893 uznán za suverénního panovníka v cizím státě, kterému jako takovému přísluší nárok na primogeniturní fideikomis (ale jen po tu dobu, pokud je knížetem).⁵¹

⁴⁹ Sedláček Jaromír: Právní pozice rodu knížat z Lichtenštejnu a na Lichtenštejně podle práva československého, Olomouc 1928, str. 112-113

⁵⁰ Částka V, 15. Zákon, daný dne 12. ledna 1893, o schválení knížecí Liechtensteinské rodinné smlouvy ze dne 1. srpna 1842, § 1

⁵¹ Sedláček Jaromír: Právní pozice rodu knížat z Lichtenštejnu a na Lichtenštejně podle práva československého, Olomouc 1928, str. 115 -117

4. Majetek Lichtenštejnů v období před 1. světovou válkou

Lichtenštejnský pozemkový majetek dosáhl svého maxima v období před 1. světovou válkou, zejména v posledních letech 19. století. O rozsahu zemědělské a lesní půdy podle jednotlivých zemí k rokům 1898 a 1914 vypovídají následující tabulky: ⁵²

Rozsah pozemkového vlastnictví Lichtenštejnů v r. 1898

Tabulka č. 1

Země	Lesní půda ha	Zemědělská půda ha	Půda celkem Ha
Dolní Rakousy	13534,50	7415,40	20949,90
Štýrsko	270,36	0,00	270,36
Morava	92163,43	18205,24	110368,67
Slezsko	7782,16	1279,15	9061,31
Čechy	19381,37	16812,16	36193,54
Solnohradsko	5062,86	1118,02	6180,88
Uhry	378,12	2304,93	2683,05
Prusko-Sasko	169,96	155,23	325,19
Lichtenštejnsko	171,75	11,32	183,07
C e l k e m	138914,51	47301,46	186215,97

Rozsah pozemkového vlastnictví Lichtenštejnů v r. 1914

Tabulka č. 2

Země	Lesní půda ha	Zemědělská půda ha	Půda celkem Ha
Dolní Rakousy	13215,96	7495,88	20711,84
Štýrsko	269,06	0,00	269,06
Morava	91623,97	17789,97	109413,94
Slezsko	8053,50	1403,26	9456,76
Čechy	19416,01	16860,30	36276,31
Solnohradsko	6440,60	1156,14	7596,74
Uhry	95,63	0,00	95,63
Prusko-Sasko	168,93	164,46	333,39
Lichtenštejnsko	178,17	11,01	189,18
C e l k e m	139461,83	44881,02	184342,85

K údajům tab.č.2 je nutno přičíst ještě 7,39 ha pozemkového majetku ve Vídni a 61,53 ha pozemků továrny v Rakovníku. S těmito pak úhrn lichtenštejnského pozemkového majetku činil v r. 1914 184.411,77 ha. Statisticky vzato z celkové pozemkové výměry činil podíl lesní půdy 75 %, podíl zemědělské půdy 25 %. Nejrozsáhlejší pozemkové državy pak byly na Moravě a v Čechách.

⁵² Moravský zemský archiv Brno, Kolektiv autorů, Ev.č.pom. 121: F 30 Lichtenštejnská ústř.účetárna Bučovice 1580-1924, str. 7

Na území lichtenštejnských statků leželo v r. 1914 640 obcí, z toho 346 na Moravě, 30 ve Slezsku a 191 v Čechách. Obyvatelstvo těchto obcí bylo z velké části na Lichtenštejnech závislé po celou dobu trvání Rakouska-Uherska, mnozí i po vzniku Československa.

Ve 2. pol. 19. st. došlo na lichtenštejnské pozemkové držbě ke zjednodušení sítě správ panství. Souviselo to jednak s omezením polního hospodářství ve vlastní režii, jednak s úspornými opatřeními. V některých případech byly správy statků zrušeny a přeneseny k jinému statku, odkud pak byly jednotně řízeny. Lesní úřady byly ponechány, finančně však podléhaly nové správě spojených statků.⁵³

O struktuře lichtenštejnských statků v r. 1914 vypovídá tabulka č. 3.⁵⁴

⁵³ Moravský zemský archiv Brno, Kolektiv autorů, Ev.č.pom. 121: F 30 Lichtenštejnská ústř.účetárna Bučovice 1580-1924, str. 8

⁵⁴ Moravský zemský archiv Brno, Kolektiv autorů, Ev.č.pom. 121: F 30 Lichtenštejnská ústř.účetárna Bučovice 1580-1924, str.10-11

Tabulka č. 3

Země	Statek	Lesní půda ha	Zeměd. půda Ha	Půda celkem ha
Morava	Moravská Třebová	5067,33	1200,69	6268,02
	Karlovec	4396,44	144,53	4540,97
	Šternberk	7925,33	1846,57	9771,90
	Zábřeh	5913,52	1079,30	6992,82
	Úsov	6284,04	1441,03	7725,07
	Bučovice	3782,96	1592,17	5375,13
	Ždánice	6536,23	2398,82	8935,05
	Uherský Ostroh	5133,97	2099,25	7233,22
	Břeclav	4665,14	2511,82	7176,96
	Lednice	2060,00	786,09	2846,09
	Kolštejn	9150,71	387,27	9537,98
	Ruda	5183,96	267,09	5451,05
	Čechy	Uhřetěves	3276,78	4941,98
Kounice		0,00	2711,82	2711,82
Kostelec nad Černými Lesy		6904,00	2871,26	9775,26
Radim		0,00	3292,34	3292,34
Rataje		2303,59	1383,71	3687,30
Rumburk		2499,82	64,09	2563,91
Lanškroun		4600,15	1595,10	6195,25
Slezsko	Krnov a Opava, Píkov	8053,50	1567,72	9621,22
Dolní Rakousy	Judenau	932,33	591,09	1523,42
	Liechtenthal	0,00	0,38	0,38
	Rabensburk	3919,42	2919,97	6839,39
	Valtice (Feldsberg)	3211,00	2390,18	5601,18
	Veste Liechtenstein	1224,06	403,50	1627,56
	Wilferadorf	924,80	1004,62	1929,42
	Schottwien a Seebenstein	3273,41	186,34	3459,75
Solnohradsko	Fischhorn	6440,60	1156,14	7596,74
Lichtenštejsko	Vaduz	178,17	11,01	189,18

5. Vznik Československa

5.1 Revoluční proklamace ze dne 28. října 1918 a diskuse o říšském zákonu č. 15 ze dne 12. 1. 1893

Rozbití Rakouska-Uherska a vznik Československé republiky znamenaly zásadní převrat v politické, hospodářské i sociální sféře. Souběžně se změnami v politické oblasti probíhalo i přetváření mocenského a správního aparátu. Po vzniku republiky se politická moc soustředila v rukou české a částečně i slovenské reprezentace. Rozhodujícími vlastníky největších průmyslových a obchodních společností i půdního fondu však zůstávali rakouské a maďarské velkobanky, průmyslníci a velkostatkáři. Státní orgány spolu s českou i slovenskou podnikatelskou elitou proto usilovaly o celkovou změnu v majetkoprávních vztazích na našem území. Tomuto procesu měla napomoci mimo jiné i pozemková reforma.

28. října 1918 převzal na našem území rozhodující pozice Národní výbor. Ten plnil v prvních dnech po převratu roli prozatímního zákonodárného i výkonného orgánu. Za své existence vydal několik důležitých norem, které měly platnost zákonů a zasahovaly do oblasti vnitropolitické, hospodářské i sociální. Na jejich základě byly bývalé rakouské úřady nahrazeny novými československými orgány. Národní výbor a poté Revoluční národní shromáždění přijaly i mimořádná opatření hospodářského charakteru.⁵⁵

Diskuse o právní pozici rodu Lichtenštejnů se po r. 1918 začala vést v souvislosti s probíhající pozemkovou reformou a zejména v souvislosti s oprávněností záboru jejich majetku.

Základ našeho právního řádu tvořil po převratu zákon č. 11 Sb. z. a n. ze dne 28. října 1918, tzv. revoluční proklamace. V článku 2 proklamace se říká, že „veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti“. Různým výkladem těchto slov docházelo i k různým názorům na platnost říšského zákona č. 15 ze dne 12. 1. 1893 v nově vzniklé ČSR.

Stanovisko MZV v této otázce zachycuje dopis MZV č.j. 33.913/III/24 ze dne 12. 5. 1924, adresovaný ministerstvu financí. MZV zastávalo názor, že výše citovaná slova nelze vykládat „jako by stála sama o sobě“, ale „v souvislosti s faktem revoluce a ostatními ustanoveními zákona č. 11/1918 Sb. z. a n.“. Uvedlo, že již první větou „Samostatný stát československý

⁵⁵ Novotný Jiří, Šouša Jiří: Banka ve znamení zeleného čtyřlístku, Agrární banka 1911-1938 (1948), Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum, Praha 1996

vstoupil v život.“ je řečeno, že v platnosti nemohlo zůstat ze starých právních předpisů nic, co by bylo negací nového státu, nebo novým poměrům neodpovídalo.

MZV mělo za to, že stejné stanovisko zaujímají i československé nejvyšší soudní tribunály. V dopise ze dne 12. 5. 1924 je zmíněn náleze nejvyššího správního soudu ze dne 15. 12. 1921, ve kterém je mimo jiné řečeno, že „zákonem tím (myšleno 11/1918) ze svrchované vůle národa přetrženy byly svazky s ostatním územím rakouským a uherským, zničen pro území nového státu dosavadní právní řád rakouský a uherský a zaveden nový právní řád československého státu prozatím recepcí práva rakouského a uherského, pokud novému stavu neodporovalo“. Zmíněno je i rozhodnutí nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 1922, ve kterém se uvádí, že „mohly být ponechány v platnosti skutečně jen ony právní předpisy, jež srovnávají se s novým právním řádem, ne však předpisy odporující samostatnému, nezávislému postavení nového státu“. Podle nejvyššího soudu bylo proto nutno, aby soudy samy uvažovaly, které normy pozbyly platnosti zřízením ČSR.

V závěru dopisu MZV konstatovalo, že zákon č. 15 ze dne 12. 1. 1893 upravoval vnitrostátně poměry, ve kterých má ČSR jako samostatný stát úplnou volnost. V uvedeném zákoně se mluví o knížeti z Lichtenštejnu jako o suverénu a tím ČSR vázána být nemůže, protože právo uznat nebo neuznat někoho za suveréna je věcí každého svrchovaného státu. Dopis končí slovy: „Ministerstvo zahraničních věcí má tudíž za to, že zákon ze dne 12. ledna 1893 , č. 15 ř.z. na území republiky Československé neplatí.“⁵⁶

Protože nejvyšší soud dospěl ve svých rozhodnutích (Váž. civ. 7751, 8982) mimo jiné k závěru, že říšský zákon č. 15 ze dne 19. 1. 1893 a tím ani lichtenštejnská rodinná smlouva z r. 1842 nebyly recipovány a v ČSR neplatí, československé úřady a soudy považovaly panujícího knížete za soukromou osobu.⁵⁷

Komplikovanou otázkou právního postavení Lichtenštejnů v Československé republice se rovněž zabýval profesor Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně Jaromír Sedláček. Ten naopak zastával názor, že říšský zákon č. 15 ze dne 19. 1. 1893 nebyl žádným prováděcím zákonem, spočívajícím na mezinárodní smlouvě, nebyl ani mezinárodní smlouvou. Byl vnitrostátním předpisem, proto nebyl převratem dotčen, nepozbyl právní relevance, zůstal dále v platnosti a stal se součástí právního řádu Československé republiky. V důsledku recepce tohoto zákona náleželo vlastnictví lichtenštejnského majetku panující

⁵⁶ Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karton 455, dopis MZV č.j. 33.913/III/24 ze dne 12.5.1924 adresovaný Ministerstvu financí

⁵⁷ Horák Ondřej, Dostálík Petr: Historická meditace nad interpretací práva, in: Časopis pro právní vědu a praxi, Masarykova univerzita, Právnická fakulta v Brně, roč. 2005, str. 202

dynastii jako korporaci a mělo charakter korunních statků. Panující kníže byl vlastníkem (i když pouze dočasným a omezeným) z titulu regenta a hlavy státu.⁵⁸

Závazná zůstala interpretace Nejvyššího soudu.

5.2 Zrušení šlechtictví a zrušení fideikomisů

Šlechtictví bylo v Československé republice zrušeno zákonem č. 61 Sb. ze dne 10. 12. 1918. Tímto zákonem byly zrušeny stavovské řády a výsady, ustanovení o rovnorodosti a šlechtické predikáty. Zrušení šlechtických predikátů se týkalo jen tuzemců, cizinci, pokud jim to jejich domovské právo dovoľovalo, mohli užívat šlechtické predikáty i nadále.

Cizincem byl i kníže Jan II. Lichtenštejn, v souvislosti s jeho osobou bylo možné i nadále užívat titulu i predikátu. Tak o tom ve věci „Liechtenstein, otázka titularity“ informuje Ministerstvo vnitra republiky Československé dopisem č. 99.648/1921 ze dne 6. 10. 1924 Ministerstvo zahraničních věcí v Praze. V dopise se mimo jiné uvádí: „... dovoluje si ministerstvo vnitra sdělit, že pokládá z hlediska zákona ze dne 10. 12. 1918, č. 61 Sb. z. a n. za nesporné, že knížeti Liechtensteinovi jako cizinci přísluší právo užívati dále titulu (kníže) i predikátu (Liechtenstein) a že tomu není ani § 106 Ústavní listiny na překážku.“⁵⁹

Zákonem č. 179 Sb. ze dne 3. července 1924 byly zrušeny rodinné fideikomisy. Zrušením fideikomisů byl zrušen fideikomisní svazek, ale vlastnost tohoto jmění jako korunního jmění trvala dále. Do r. 1924 se korunní jmění měnilo podle toho, jak se měnil primogeniturní fideikomis, potom však zůstalo pouze korunní jmění, bez fideikomisního svazku.

Korunní jmění Lichtenštejnů začalo podléhat obecným československým zákonům, zejména předpisům o pozemkové reformě.

⁵⁸ Sedláček Jaromír: Právní pozice rodu knížat z Lichtenštejnu a na Lichtenštejně podle práva československého, Olomouc 1928, str. 122

⁵⁹ Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karton 455, dopis Ministerstva vnitra č.j. 99.648/1921 ze dne 6.10.1924 adresovaný MZV

6. Otázka uznání Lichtenštejnského knížectví

Lichtenštejnsko se snažilo o uznání své suverenity. Na jednání versailleské mírové konference nebylo ale knížectví přizváno.⁶⁰ Přesto lichtenštejnští představitelé vyvíjeli značné úsilí o uznání suverenity. Na žádost prince Eduarda z Lichtenštejna (1872 – 1951) předal dne 20. 5. 1919 lichtenštejnský zemský správce na pařížské mírové konferenci memorandum knížecí vlády. V něm bylo vysloveno lichtenštejnské stanovisko k otázce suverenity Lichtenštejnska. Adresátem memoranda byl prezident konference Georges Clemenceau. Dodatečně obdržely od lichtenštejnského vyslanectví ve Vídni memorandum také reprezentace Švédska, Velké Británie, Itálie, USA a Německa a rovněž papežský nuncius. Aktivita lichtenštejnské strany však nepřinesla úspěch. Princ Eduard odvozoval nepřímé potvrzení suverenity Lichtenštejnska odkazem na článek 27 mírové smlouvy ze St. Germain, který se při stanovení západní hranice Rakouska zmiňoval vedle Švýcarska také o Lichtenštejnsku. Přes nepatrnou vyhlídku na úspěch předal princ Eduard mírové konferenci další memorandum v září 1919. Toto memorandum reagovalo na názory publikované v československém tisku, podle kterých nebylo Lichtenštejnské knížectví žádným suverénním státem, ale pouhým přídatkem Rakouska, nebylo ve světové válce neutrální a konečně vládnoucí lichtenštejnský kníže nebyl vůči rakouskému státu jako cizí hlava státu, nýbrž jako přímý poddaný. Memorandum proti těmto tvrzením, která podle mínění prince Eduarda kopírovala názory vysokých funkcionářů československé vlády, zaujalo podrobné postoje. K teoretické podpoře požadavku suverenity nechal knížecí dům vytvořit různá stanoviska, jejichž argumentace se opírala o historický vývoj Lichtenštejnska od přistoupení k rýnskému spolku v r. 1806.⁶¹ Knižectví sice nebylo přizváno na jednání versailleské mírové konference, ani přijato do Společnosti národů, ale v roce 1919 se mu podařilo zřídit svá první vyslanectví ve Vídni a v Bernu. Jako suverénní stát bylo knížectví uznáno např. Velkou Británií.⁶²

Až do r. 1919 nemělo Lichtenštejnsko žádné diplomatické zastoupení v zahraničí. „Zastoupení příslušníků Lichtenštejnského knížectví v zahraničí“ mělo od r. 1880 Rakousko-Uhersko. Ve Velké Británii a v USA bylo o Lichtenštejnech pojednáváno jako o Rakušanech a Němcích. Pro lichtenštejnské státní příslušníky bylo nevýhodné, že jejich zájmy nebyly hájeny prostřednictvím vlastního diplomatického zastoupení. Jako o problému se hovořilo zejména o nepřítomnosti vlastního zastoupení v Rakousku nepřátelských zemích. Částečně

⁶⁰ Juřík Pavel: Moravská dominia Liechtensteinů a Dietrichsteinů, nakl. Libri, Praha 2009, str. 134

⁶¹ Quaderer Rupert: Ein „Annex Österreichs“ oder ein souveräner Staat?, str. 106 - 109

⁶² Juřík Pavel: Moravská dominia Liechtensteinů a Dietrichsteinů, nakl. Libri, Praha 2009, str. 134

řešení přineslo až převzetí diplomatického zastoupení Lichtenštejnska Švýcarskem v říjnu 1919.⁶³

Značné úsilí vyvíjelo Lichtenštejnské knížectví o vybudování velvyslanectví v Československu. Cílem snah prince Eduarda o navázání diplomatických vztahů bylo zejména zabezpečení lichtenštejnského pozemkového vlastnictví v naší zemi, ale také zabezpečení Lichtenštejnska důležitými hospodářskými hodnotami z této země (mouka, cukr, uhlí). Od října 1919 vedl princ Eduard s různými představiteli, mezi jinými i s ministrem zahraničních věcí Eduardem Benešem, jednání o zřízení diplomatického zastoupení Lichtenštejnska v Praze. Pro zdar úsilí se lichtenštejnští představitelé snažili dosáhnout podpory různých států, mezi jinými se snažili získat pro zastoupení Lichtenštejnska v Praze Švýcarsko. Tento záměr ale narazil na obranný postoj pražské vlády. Princ František z Lichtenštejna podnikl v červenci r. 1921 diplomatickou cestu do Paříže a Bernu. V jednáních s vysoce postavenými politiky však obdržel jen zdvořilé diplomatické odpovědi.⁶⁴

Dopisem z 27. 5. 1921 oznámilo Ministerstvo zahraničních věcí předsednictvu ministerské rady, že uznání Lichtenštejnského knížectví Československou republikou bude možné teprve tehdy, až bude definitivně projednána otázka statků knížete Lichtenštejna, a poznamenalo, že si vyhrazuje volbu data, kdy vyslovení zmíněného uznání bude možné.

Zejména z důvodu, že z lichtenštejnské strany docházely neustále žádosti, aby ČSR vyslovila uznání Lichtenštejnského knížectví a svolila ke zřízení lichtenštejnského vyslanectví v Praze, začala být v roce 1923 z rozhodnutí ministra zahraničních věcí lichtenštejnská otázka podrobně probírána.

Významným dokumentem z tohoto období je dopis MZV z 29.3.1923, adresovaný Prezidiu ministerské rady, Kanceláři prezidenta republiky, všem ministerstvům a SPÚ, ve kterém MZV ozřejmuje situaci ve vzájemném postavení ČSR a knížectví Lichtenštejnského, zdůvodňuje dosavadní chování a předkládá adresátům k posouzení návrh postupu. Hned v úvodu citovaného dopisu bylo konstatováno: „Republika Československá dosud neuznala knížectví Liechtensteinského za stát svrchovaný. Z toho důvodu nebyly dosud mezi Liechtensteinskem a republikou Československou navázány diplomatické styky, a panujícímu knížeti Liechtensteinskému nebyla a nejsou v republice Československé přiznávána privilegia, jež československý právní řád poskytuje hlavám cizích států.“ MZV dále uvedlo, že přestože některé státy uznaly knížectví Lichtenštejnské za stát svrchovaný, neváže toto

⁶³ Quaderer Rupert: Ein „Annex Österreichs“ oder ein souveräner Staat?, str. 110

⁶⁴ Quaderer Rupert: Ein „Annex Österreichs“ oder ein souveräner Staat?, str. 110 - 113

uznání státy ostatní. Proto je také na vůli ČSR jako samostatného státu, chce-li uznat knížectví Lichtenštejnské za suverénní stát a tím také exteritorialitu panujícího lichtenštejnského knížete či ne, a kdy tak učiní. Otázka lichtenštejnská zde byla označena za otázku mimořádného významu a zároveň bylo konstatováno, že její komplikovanost nutí MZV k opatrnému postupu, „aby nebylo prejudikováno konečnému rozhodnutí“.⁶⁵

Dále MZV uvedlo důvody, které vedly k tomu, že uznání Lichtenštejnska nebylo dosud vysloveno.

Byl zdůrazněn moment politický, kde v lichtenštejnské otázce bylo nutné spatřovat jednu z nejdůležitějších a nejchoulostivějších vnitropolitických otázek. Bylo dobře známo, že po převratu si česká veřejnost žádala bezpodmínečné zabránění lichtenštejnských statků a exemplární potrestání Lichtenštejnů, které označovala za někdejší nepřátele a škůdce českého národa. Proto nechtělo MZV činit ve věci otázky uznání Lichtenštejnska ukvapené rozhodnutí, aby česká veřejnost nebyla opět rozvířena.⁶⁶

Moment hospodářský byl dán skutečností, že na území ČSR se nacházela největší část lichtenštejnského majetku a tento majetek nebyl bez významu právě při provádění pozemkové reformy. Mezi prováděním pozemkové reformy a uznáním knížectví Lichtenštejnského vidělo MZV velmi významnou souvislost. Mělo za to, že právě pro uvedený majetek má kníže Lichtenštejn největší zájem na tom, aby byl uznán naším státem, a právě proto bylo také postavení naší republiky vůči Lichtenštejnům podstatně jiné než postavení jiných států. Z tohoto důvodu MZV zastávalo do této doby stanovisko, že ve věci statků knížete Lichtenštejna nelze s tímto knížetem jednat jinak, než jako s každým jiným cizincem. MZV vyjádřilo názor, že uznáním knížectví Lichtenštejnského před prováděním pozemkové reformy by provedení této reformy na lichtenštejnských statcích bylo ne-li vůbec znemožněno, tedy alespoň znesnadněno a co do rozsahu omezeno, neboť by se kníže Lichtenštejn mohl z důvodu své exteritoriality dovolávat pro vynětí svých statků z pozemkové reformy mezinárodního práva a diplomatické pomoci jiných států.

V dopise se dále uvádí, že vzhledem k tomu, že Lichtenštejnsko ustavičně žádá, aby smělo s naší republikou navázat diplomatické styky, bylo by MZV ochotno připustit, aby knížectví Lichtenštejnské bylo uznáno i dříve, podá-li kníže Lichtenštejn prohlášení, že uznání nebude mít vliv na jeho právní postavení v ČSR. Šlo zejména o to, aby československé zákony o pozemkové reformě, o dávce z majetku a z přírůstku na majetku a zákon o zrušení

⁶⁵ Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karta 455, dopis MZV č.j. 53.195/III/2-23 ze dne 29.3.1923 adresovaný Presidiu ministerské rady, Kanceláři prezidenta republiky, všem ministerstvům a SPÚ

⁶⁶ tamtéž

fideikomisů byly na knížete Lichtenštejna a na jeho potomky aplikovány jako na obyčejné cizince a ne jako na hlavu cizího státu. Vlastní návrh prohlášení již byl předložen ze strany kabinetní kanceláře knížete z Lichtenštejna, ale MZV jej neuznalo za uspokojivý. V citovaném dopise z 29. 3. 1923 proto předložilo MZV všem adresátům stylizaci prohlášení československé strany. Kníže Jan II. z Lichtenštejna měl prohlásit, že uznání knížectví Lichtenštejnského nebude mít naprosto žádný vliv na jeho postavení jako panujícího knížete lichtenštejnského, ani jeho nástupců ohledně nemovitých i movitých statků na území ČSR. On i jeho nástupci budou podléhat československým zákonům o pozemkové reformě, o dávce z majetku a z přírůstku na majetku, o zrušení fideikomisů, ale i o vývozu kulturních, historických a uměleckých památek. Kníže Lichtenštejn měl dále prohlásit, že v tomto směru se on ani jeho nástupci nebudou domáhat z titulu exterritoriality žádných výhod. Kromě výše jmenovaného budou moci požívat na území ČSR všech výsad, které československý právní řád přiznává hlavám cizích států ČSR uznaných.⁶⁷

Odpovědi ze strany oslovených byly vesměs shodné. Např. ministerstvo pro sjednocení zákonů a organizace správy dopisem ze dne 18. 4. 1923 vyzdvihlo, že při otázce uznání je nutné počítat se zmíněným smýšlením československé veřejnosti, v jejíž paměti je rod Lichtenštejnů neblaze zapsán zejména pro účast v protireformaci a pobělohorských konfiskacích. Dále doporučilo vzít v úvahu, že Lichtenštejnsko je zemí nepatrnou rozlohou i počtem obyvatelstva a jeho mezinárodní význam je celkem skrovný a ani jeho poloha neodůvodňuje očekávání častějších styků s naší republikou. Z těchto důvodů nepokládá otázku uznání za naléhavou a doporučuje její řešení odsunout na dobu pozdější. Kdyby však k uznání mělo v této době dojít, pokládá toto ministerstvo předložené prohlášení za dostatečně skýtající záruku, kdyby bylo podepsáno jak knížetem, tak lichtenštejnskou vládou.⁶⁸ Ve stejném smyslu se vyjádřilo i ministerstvo spravedlnosti dopisem ze dne 27. 4. 1923. Také ono nepokládalo otázku uznání svrchovanosti Lichtenštejnska vzhledem k jeho odlehlosti a nepatrnosti jeho významu pro hospodářské i politické vztahy ČSR za aktuální. Kdyby však nebylo z politických příčin možné řešení této otázky odsunout, pokládá garanci formou prohlášení knížete Lichtenštejna za postačující, ale doporučuje schválení prohlášení lichtenštejnským zemským sněmem.⁶⁹ Presidium Nejvyššího účetního kontrolního úřadu ČSR

⁶⁷ Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karton 455, dopis MZV č.j. 53.195/III/2-23 ze dne 29.3.1923 adresovaný Presidiu ministerské rady, Kanceláři prezidenta republiky, všem ministerstvům a SPÚ

⁶⁸ Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karton 455, dopis Ministerstva pro sjednocení zákonů a organizace správy č.j. 1462/1923 ze dne 18.4.1923 adresovaný MZV

⁶⁹ Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karton 455, dopis Ministerstva spravedlnosti č.j. 20073/23 ze dne

upozornilo v dopise z 15. 6. 1923, že v případě dávky z majetku jsou dle zákona č. 309 z 8. 4. 1920 od této osvobozeny mezi jinými na prvním místě hlavy cizích států. V případě uznání Lichtenštejnska by proto kníže nabyl nepopíratelného zákonného nároku na osvobození od majtkové dávky a proti tomuto osvobození nelze bezpečně postavit zvláštní úmluvu, třeba rázu mezinárodního, protože ani taková smlouva nemůže derogovat zákonům již platným.⁷⁰

Dne 9. 5. 1924 bylo ministrem zahraničních věcí nařízeno, aby další jednání ve věci uznání Lichtenštejnského knížectví bylo zatím zastaveno.⁷¹ Stanovisko MZV je uvedeno v dopise č.j. 33.913/III/24 ze dne 12. 5. 1924: „ČSR dosud neuznala knížectví Liechtensteinského za stát suverénní a nestane se tak dotud, dokud nebude pozemková reforma ohledně statků knížete z Liechtensteinu provedena.“⁷²

V r. 1924 požádala lichtenštejnská vláda švýcarskou vládu, aby převzala zastoupení lichtenštejnských zájmů v ČSR. Na dotaz švýcarské vlády (prostřednictvím našeho vyslanectví v Bernu), zda československá vláda nebude mít námitek proti tomu, aby působnost švýcarského generálního konzulátu v Praze byla rozšířena na lichtenštejnské příslušníky, se MZV vyjádřilo ve smyslu: „Lichtenštejnsko nebylo dosud uznáno republikou a nebude moci se tak stát, dokud určité otázky rázu zásadního, mezi nimiž je i otázka pozemkové reformy, nebudou projednány a vyřešeny mezi ním a republikou. Z toho důvodu vláda republiky nemůže prozatím ještě vstoupit v normální styky s Lichtenštejnem a nemohla by tudíž ani použít laskavého prostřednictví republiky Švýcarské.“⁷³

S panujícím knížetem z Lichtenštejnu tedy nadále nebylo nakládáno jako s hlavou cizího státu, nebyla mu přiznána exteritorialita. Suverenita knížete z Lichtenštejnu nebyla uznána ani při vyřizování otázky dávky z majetku a přírůstku na majetku, ani později po smrti Jana II. Lichtenštejna (zemřel 11. 2. 1929), kdy pozůstalost, pokud jde o movitý i nemovitý majetek v ČSR, byla vyřizována v naší republice. Ani v tomto případě nebyla exteritorialita uznána.⁷⁴

Uznání státu může být provedeno buď výslovně „de jure“, nebo nepřímě „de facto“. Nepřímé uznání se děje tím, když uznávající stát zahájí úředně styky se státem dosud

27.4.1923, adresovaný MZV

⁷⁰ Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karton 455, dopis Presidia Nejvyššího účetního kontrolního úřadu republiky Československé ze dne 15.6.1923 adresovaný MZV

⁷¹ Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karton 237, vyjádření odd. VI-1 MZV k č. 52.513/VI.-3/38

⁷² Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karton 455, dopis MZV č.j. 33.913/III/24 ze dne 12.5.1924 adresovaný Ministerstvu financí

⁷³ Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karton 455, dopis MZV č.j. 29.521/II-3/37 ze dne 10.3.1937 adresovaný Ministerstvu vnitra

⁷⁴ Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karton 455, vyjádření odd. II-3 ze dne 5.11.1937, str. 3

neuznávaným, např. vysláním a přijetím diplomatických zástupců, uzavřením smlouvy nebo jakýmkoliv jiným činem, ze kterého lze usuzovat, že uznávající stát hodlá se státem dosud neuznávaným nakládat jako se členem mezinárodního společenství států. Z tohoto titulu bylo ze strany ČSR postupováno vždy velice obezřetně, aby určité kroky nemohly být posuzovány jako nepřímé uznání Lichtenštejnského knížectví (např. jednání prostřednictvím vyslanectví, kdy naše vyslanectví učinilo na popud MZV dotaz ne přímo u lichtenštejnské vlády, ale prostřednictvím švýcarského politického departementu).⁷⁵ Přestože naše republika Lichtenštejnsko neuznala, objevila se v oboru justiční správy několikrát potřeba posoudit, zda Lichtenštejnsko zachovává vzájemnost, aby bylo možné určit, jaké postavení má být přiznáno lichtenštejnským příslušníkům v řízení před našimi soudy. Dožádání našich soudů směřovaná do Lichtenštejnska byla vždy zaslána prostřednictvím našich zastupitelských úřadů ve Švýcarsku švýcarské vládě a lichtenštejnskými soudy byla vždy vyřízena. Proti tomuto styku, resp. podávání dotazů MZV nic nenamítalo.⁷⁶ Je nutné také uvést, že třebaže panujícímu knížeti z Lichtenštejnu nebyla přiznána exteritorialita, vycházelo se mu v praxi v různých směrech vstříc, pokud to bylo v mezích platného právního řádu možné a přípustné.⁷⁷

Svého času požádal Státní pozemkový úřad Ministerstvo zahraničních věcí, aby uznání Lichtenštejnského knížectví nebylo vysloveno dotud, dokud provádění pozemkové reformy bude vyžadovat, aby uznání nebylo vysloveno. Také Ministerstvo financí požádalo (dopisem ze dne 11. 7. 1930)⁷⁸ Ministerstvo zahraničních věcí, aby uznání Lichtenštejnského knížectví nebylo provedeno bez jeho souhlasu. Dopisem z 16. 2. 1935 oznámilo prezídium SPÚ Ministerstvu zahraničních věcí, že nemá z hlediska pozemkové reformy námitek, aby uznání bylo vysloveno. Také Ministerstvo financí oznámilo Ministerstvu zahraničních věcí dopisem z 24. 8. 1935, že nemá námitek proti vyslovení uznání Lichtenštejnského knížectví. Nové rozhodnutí ve věci uznání Lichtenštejnského knížectví však učiněno nebylo.⁷⁹

Ve dnech 12. a 13. 3. 1938 německá armáda a policie okupovaly Rakousko, které bylo 13. 3. 1938 prohlášeno za součást Německa.⁸⁰ Nedlouho poté švýcarské vyslanectví v Praze

⁷⁵ Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karton 455, vyjádření odd. VI-1 MZV ze dne 20.4.1938 k č.j. 52.513/VI-3/38

⁷⁶ Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karton 455, vyjádření odd. II-3 MZV ze dne 5.11.1937

⁷⁷ Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karton 455, vyjádření odd. VI-1 MZV ze dne 20.4.1938 k č.j. 52.513/VI-3/38

⁷⁸ Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karton 455, dopis Ministerstva financí č.j. 65.979/30-V/16 ze dne 11.7.1930 adresovaný MZV

⁷⁹ Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karton 455, vyjádření odd. II-3 MZV ze dne 5.11.1937

⁸⁰ Politické dějiny světa v datech 1, nakl. Svoboda Praha 1980, str. 675

zaslalo MZV notu z 3. 5. 1938, aby byla znovu položena československé vládě otázka, mohli být převzato zastupování lichtenštejnských zájmů v Československu spolkovými úřady, protože se domnívá, že již neexistují důvody, které v r. 1924 způsobily záporné rozhodnutí. MZV předložilo věc k rozhodnutí vládě a navrhlo vládě, aby dala svolení k tomu, aby MZV zodpovědělo notu kladně a zařídilo další potřebné k navázání normálních styků mezi naší republikou a knížectvím Lichtenštejnským. Tento návrh vláda schválila dne 29. 7. 1938.⁸¹ Návrh Švýcarska na zastupování zájmů Lichtenštejnska byl přijat zřejmě až v červenci 1938. Švýcarské vyslanectví v Praze zastupovalo zájmy Lichtenštejnska až do 15. 3. 1939, tj až do zřízení Protektorátu Čechy a Morava a vzniku Slovenského štátu. Vzhledem k tomu, že Švýcarsko uznalo nejprve Protektorát i Slovenský stát, došlo k přerušení diplomatických vztahů se Švýcarskem.⁸²

⁸¹ Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karton 455, dopis MZV č.j. 110.714/VI.-1-38 ze dne 30.7.1938 adresovaný vyslanectví ČR v Bernu

⁸² Mrázek Josef: Obraz Velká vápenka a majetkoprávní nároky Lichtenštejnů vůči ČR, in: Právní rádce č. 9/2001, str. 9

7. Pozemková reforma – hlavní principy a právní předpisy

Vypracování souboru hlavních zákonů si vyžádalo doby téměř dvou let.

Vzhledem k delší době příprav bylo nutné učinit opatření, kterými by hned v počátku byla pro připravovanou reformu zabezpečena půda velkostatků a kterými by zároveň byli vzati pod ochranu hlavní čekatelé pozemkové reformy – drobní pachtýři zemědělské půdy. Této fáze se týkaly tři zákony.

Zákon č. 32 Sb. ze dne 9. 11. 1918, o obstavení velkostatků. Stát tímto zákonem zamezil provádění takových transakcí (např. zcizení, zastavení, zatížení velkostatků aj.), které by se přičily duchu připravované reformy.

Zákon č. 318 Sb. ze dne 27. 5. 1919, o zajištění půdy drobným pachtýřům. Tímto zákonem bylo umožněno pachtýřům zemědělských pozemků požádat, aby jim tyto pozemky byly postoupeny do vlastnictví za náhradu nebo ponechány v pachtu.

Zákon č. 593 Sb., ze dne 30. 10. 1919, o ochraně drobných zemědělských pachtýřů. Tento zákon poskytoval drobným zemědělcům ochranu proti odebrání pachtovaných pozemků (např. obnova končících pachtů aj.).

Provedením pozemkové reformy byl pověřen Státní pozemkový úřad (SPÚ), a to zákonem č. 330 Sb. ze dne 11. 6. 1919. Byl podřízen přímo ministerské radě a v jeho čele stál předseda a dva náměstkové. Pro usnadnění prací byla část kompetence SPÚ decentralizována a svěřována postupně zřizovaným obvodovým úřadovnám, ze kterých byli k provádění pozemkové reformy přímo na místě vysíláni komisaři. Dozor nad činností SPÚ vykonával 12-členný správní výbor, volený Národním shromážděním.

Základem pozemkové reformy byl zákon č. 215 Sb. ze dne 16. 4. 1919, zákon záborový. Stát jím zabral za účelem úpravy pozemkového vlastnictví tzv. velký pozemkový majetek, tj. takový, kde výměra náležející na území státu vlastnický jedné osobě je větší než 150 ha zemědělské půdy nebo 250 ha půdy vůbec. Záborový zákon neznamenal ještě převzetí velkostatků, ale vyhrazoval státu právo zabraný majetek podle potřeby přejímat a přidělovat. Až do skutečného převzetí státem byl však vlastník při nakládání s půdou omezen a vázán souhlasem SPÚ. Vlastníkovi zabraného majetku bylo dáno právo přidělení (ponechání) majetku nepřesahujícího výměru 150 ha zemědělské půdy, resp. 250 ha půdy vůbec, tzv. nepřejímatelné minimum.

Zákon č. 81 Sb. ze dne 30. 1. 1920, zákon přidělový obsahoval ustanovení, jak stát naloží s převzatým majetkem. Stanovil, komu převzatá půda, pokud si ji stát sám nepodrží, může být

přidělena a způsob přidělení, komu naopak přidělena být nemůže. Vedle přidělových cen pak řešil i otázku tzv. zbytkových statků či vnuceného pachtu.

Zákon č. 329 Sb. ze dne 8. 4. 1920, zákon náhradový řešil postup přejímacího řízení a otázku náhrady za převzatý majetek. V souladu s ustanoveními tohoto zákona měl SPÚ prostřednictvím soudu vyzoomět vlastníka o úmyslu státu převzít jeho majetek. Vlastník pak mohl uplatnit právo nepřejímatelného minima. Zákonem byl dále stanoven postup určení náhradové ceny a částky, kterou si stát ze základní náhradové ceny srazil. Srážka byla odstupňována podle velikosti celkové výměry zabrané půdy daného majitele a podle časového termínu převzetí, nesměla však překročit 40 % základní ceny. Vlastníku bylo ponecháno právo odvolání. Zákon řešil i postup vyrovnání ze strany státu vůči původnímu vlastníku a stanovil i výši úrokování dluhu.

Vedle těchto stěžejních zákonů byly vydány i další zákony a nařízení vlády, vztahující se k pozemkové reformě. Pojem řádného hospodaření na dosud nepřevzatém majetku vymezil zákon č. 118 Sb., ze dne 12. 2. 1920, zákon o hospodaření na zabraném majetku. Zákon č. 161 Sb. ze dne 11.3. 1920, zákon úvěrový řešil úvěrovou pomoc nabyvatelům půdy. Nařízení vlády č. 305 ze dne 21. 10. 1922 upravovalo zaopatření trvalých zaměstnanců na zabraném majetku a nařízením vlády č. 74 ze dne 7. 4. 1923 byla řešena ochrana pachtýřů zabraných zemědělských podniků.

Podle výsledků soupisu velkého majetku, provedeného podle vládního nařízení č. 61 Sb. ze dne 9. 1. 1920, podléhalo v českých zemích záboru celkem 2.386.574,24 ha půdy, z toho 739.214,80 ha půdy zemědělské a 1.647.359,44 ha půdy ostatní. Zabraný majetek se týkal 854 vlastníků a příslušel k 1088 velkostatkům, resp. k 3962 dvorům.⁸³

Pracovní plán pro první období (1921-1923) byl vydán v červnu 1921. Byl uveřejněn seznam objektů, určených k provedení pozemkové reformy v této etapě. V českých zemích se jednalo o 392.250 ha půdy vůbec (z toho 176.206 ha půdy zemědělské a 216.044 ha půdy ostatní), která vlastnický patřila 158 majitelům (113 v Čechách, 45 na Moravě a ve Slezsku). Z tohoto počtu 2 majitelé vlastnili na území republiky více než 100 tis. ha (Lichtenštejnové byli jedněmi z nich), 1 majitel 50-100 tis. ha, 36 majitelů 10-50 tis. ha, 47 majitelů 5-10 tis. ha, 62 majitelů 1-5 tis. ha a 10 majitelů méně než 1 tis. ha. První plán v českých zemích se dotýkal 248 velkostatků s 1000 dvorů.⁸⁴

⁸³ Voženílek Jan: Předběžné výsledky československé pozemkové reformy: země Česká a Moravsko-slezská, Praha 1930, str. 15

⁸⁴ Voženílek Jan: Pozemková reforma v Československé republice, Rolnická tiskárna, Praha 1924, str. 60-61

Pozemková reforma měla řadu stoupců, ale i řadu odpůrců. Mezi ty, kteří se stavěli kriticky k zákonům vztahujícím se k realizaci pozemkové reformy a který se svými obavami veřejně vystoupil, patřil i prof. Josef Pekař. Upozorňoval na negativní jevy, které by mohly nastat. Obával se, že pozemková reforma tak, jak je uzákoněna a jak se provádí, těžce poškodí budoucnost a přinese více škody než prospěchu. Považoval přípravu zákonů i jejich uvedení do života za příliš „kvapné“. Obával se, že „bude podřata možnost zemědělského technického pokroku“, jehož nositelem byly především velkostatky, obával se, že absolventi vysokých škol zemědělských budou nuceni hledat živobytí mimo hranice vlasti⁸⁵. Vyjádřil znepokojení, že pozemkovou reformou bude vážně ohroženo kulturní dědictví. „Reformou tak, jak je zamýšlena, utrpí velké škody krása a šlechtictví české krajiny a ohroženy budou její památky historické a umělecké.“⁸⁶

⁸⁵ Pekař Josef: Omyly a nebezpečí pozemkové reformy, nakl. Vesmír, Praha 1923, str. 46

⁸⁶ Pekař Josef: Omyly a nebezpečí pozemkové reformy, nakl. Vesmír, Praha 1923, str. 55-6

8. Pozemková reforma na majetku Lichtenštejnů

Při řešení pozemkové reformy byla lichtenštejnská otázka jednou z nejdůležitějších a nejchoulostivějších.

Bezprostředně po převratu v r. 1918, když se začaly rodit první právní normy týkající se pozemkové reformy, se mezi právníky, právními historiky, národohospodáři a mezi masami obyvatelstva rozpředla diskuse o záboru velkostatků bez náhrady. Období pobělohorských konfiskací a osoba Karla z Lichtenštejna byly příliš velkým trnem v oku po právě skončeném období čtyř století habsburské nadvlády. Proto v případě rodu Lichtenštejnů byl na rozdíl od některých českých šlechtických rodů názor na převzetí majetku bez náhrady schvalován. Na velkostatek Břeclav byla ostatně hned po 28. říjnu 1918 uvalena vnucená správa. Nakonec však převzetí bez náhrady postihlo pouze majetky příslušníků Habsbursko-Lotrinské dynastie a šlechtických nadací. Pozemkový majetek Lichtenštejnů spadal jako u ostatních vlastníků pod zábor k postupnému přebírání za náhradu.

Majetek Lichtenštejnů byl co do velikosti druhý ze všech zabraných majetků v ČSR. V době vyhlášení záborového zákona k němu patřilo 37.453 ha zemědělské půdy a 122.501 ha nezemědělské půdy, zejména lesní, celkem tedy 159.953 ha půdy. Z toho přibližně jedna pětina ležela v Čechách a čtyři pětiny na Moravě a ve Slezsku.⁸⁷

Dne 9. 6. 1922 byla mezi SPÚ a Lichtenštejnů uzavřena dohoda (č.j. 19391/22-II) o převzetí zemědělské a lesní půdy. Z majetku knížete Jana II. z Lichtenštejna mělo být převzato celkem 13.753,8156 ha zemědělské půdy v tzv. prvním období a 41.065 ha lesní půdy v prvním, druhém a třetím období. Celkem měla být podle dohody převzata zemědělská a lesní půda ve výměře 54.818,8156 ha.⁸⁸

Přehled o přejímané půdě podle jednotlivých velkostatků přibližuje tabulka č. 4.

Ve skutečnosti převzal SPÚ:

- zeměděl. půdu ve výměře ... 11.519,8761 ha za přejímací cenu .. 27.506.187,45 Kč
- lesní půdu ve výměře28.212,5081 ha za přejímací cenu .. 47.013.244,-- Kč.⁸⁹

K dohodě č.j. 19.391/22-II byla dne 6. 3. 1924 uzavřena dodatková dohoda o převzetí zemědělské půdy o výměře 4.139,2135 ha za přejímací cenu 7.280.263,-- Kč.⁹⁰

⁸⁷ Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karton 455, dopis SPÚ č.j. Res 35/30-pres ze dne 15.9.1930 adresovaný MZV

⁸⁸ Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karton 455, dopis SPÚ č.j. 19391/22-II ze dne 20.4.1922 adresovaný Ústřednímu ředitelství statků knížete Jana z Lichtenštejnů v Kolodějích

⁸⁹ Horák Ondřej: Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním, nakl. Libri, Praha 2010, str. 127-130

Tabulka č. 4

Velkostatek	Zemědělská půda		Lesní půda
	návrh převzetí	skutečnost	návrh převzetí
	ha	ha	ha
Uhřetěves	1703,0640	1675,5605	0,0000
Kounice	2655,4950	2606,8167	0,0000
Kostelec nad Černými Lesy	1497,3902	1308,3995	0,0000
Radim	1637,4725	1560,1047	0,0000
Rataje nad Sázavou	283,6004	255,7464	0,0000
Rumburk	0,0000	0,0000	2384,0000
Lanškroun	674,8414	62,5930	4600,0000
Moravská Třebová	541,2793	475,2523	0,0000
Krnov – Opava	789,0927	540,5926	8054,0000
Šternberk	481,3804	250,9797	4540,0000
Zábřeh	929,5716	915,9697	0,0000
Nové Zámky – Úsov	607,6497	399,3580	0,0000
Plumlov	223,0139	220,4444	0,0000
Bučovice – Ždánice	473,4017	504,5631	0,0000
Křtiny - Pozořice – Adamov	200,4877	189,9028	7153,0000
Uherský Ostroh	675,8267	553,5927	0,0000
Valtice – Lednice	147,7482	0,0000	0,0000
Ruda-Hanušovice-Kolštejn	232,4997	0,0000	14334,0000
	13753,8151	11519,8761	41065,0000

Další dohodu o převzetí zemědělské půdy uzavřeli Lichtenštejnové dne 30. 12. 1925 (č.j. 143.519/25-IV), na jejímž základě SPÚ převzal celkovou výměru 4.043,2587 ha za předpokládanou přejímací cenu 7.456.684,-- Kč.⁹¹

SPÚ přiznal Lichtenštejnům v r. 1926 za převzatou půdu z velkostatků Šternberk, Moravská Třebová, Úsov – Nové Zámky, Břeclav, Valtice – Lednice, Lanškroun a Radim na základě dohody přejímací cenu ve výši 12.250.000 Kč. V této ceně byly obsaženy mimo jiné náhrady za půdu, budovy a příslušenství hospodářských budov i vložené investice, náhrady za hnojiva a vynaložené výlohy k dosažení nové úrody.⁹²

Pro ilustraci uvedu příklad velkostatku Radim, jehož materiály jsem měl možnost prostudovat v Moravském zemském archivu v Brně a průběh i ukončení pozemkové reformy na tomto velkostatku se mi zdály být typickými. Dohoda o přejímací ceně byla sjednána dne 14. 3. 1924. Pro výměru převzatých nemovitostí 1573 ha, 8 a, 33 m² byla stanovena přejímací cena 4.868.113,20 Kč. Dodatkem k dohodě o přejímací ceně č.j. 131968/27-II/G byly vyškrtnuty obnosy přiznané bývalým pachtýřům dvorů Velké Chvalovice a Přebory (ve výši

⁹⁰ Horák Ondřej: Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním, nakl. Libri, Praha 2010, str. 130

⁹¹ Horák Ondřej: Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním, nakl. Libri, Praha 2010, str. 130-1

⁹² Kubačák Antonín: Provádění pozemkové reformy na majetku cizích státních příslušníků v období první republiky, in: Vědecké práce Národního zemědělského muzea – 29 – 1991 – 1992, str. 42

126.706,49 Kč), protože jim byly přiděleny zbytkové statky z těchto dvorů, takže zvýšené hnojení animální a stavební investice, za které jim byly přiznány náhrady, využili. Rovněž byla upravena výměra převzatých nemovitostí, byla snížena o 12 ha, 97 a, 86 m². Srážka byla stanovena obnosem 1.118.484,85 Kč. Povinnost 4% zúrokování byla určena ode dne 16. 12. 1923. Rozvrhovací usnesení vydal krajský civilní soud v Praze dne 30. 1. 1931 pod č.j. No XIV 94/25-100. V tomto se z původní přejímací ceny 4.868.113,20 Kč vylučují výše popsané pohledávky a náhrady pachtýřů ve výši 126.706,49 Kč a dále kauce pro uhražovací kapitály ve výši 10.000 Kč. Ze zbývajících částky 4.731.406,71 Kč se poukazuje (mimo jiným) 4) pozůstalosti po Janu II. knížeti z Lichtenštejna, průčtováním na zálohu per 12.000.000 Kč vyplacenou 2. 4. 1927 zbytek přejímací ceny ve výši 4.343.956,33 Kč, úroky ve výši 98.148,45 Kč, 3.031,95 Kč a 1.201.125,85 Kč, celkem čistá suma (po sražení rentové daně) 5.645.262,58 Kč.⁹³

O výsledcích průběhu pozemkové reformy na lichtenštejnských statcích k 1. 1. 1929 v Čechách a k 1. 7. 1929 na Moravě vypovídá tabulka č. 5. Obsahuje konkrétní údaje podle jednotlivých velkostatků v lichtenštejnském vlastnictví o původní soupisové výměře, o výměře upravené po směnách, dále o přidělu jednak drobným nabyvatelům, jednak nabyvatelům zbytkových statků, o zestátněné výměře a o výměře, která byla Lichtenštejnům propuštěna ze záboru. V posledním sloupci tabulky jsou pak údaje o výměře, která zůstala v záboru – jednalo se celkem o 98.916,64 ha půdy.

Propuštěno ze záboru bylo vlastníku do r. 1929 celkem 595,62 ha půdy. V tomto čísle jsou zohledněny celkem tři paragrafy, na základě kterých mohl být pozemkový majetek původnímu vlastníku ponechán.

Ze statistik vyplývá, že dle §11 záborového zákona, kterým bylo stanoveno tzv. nepřejímatelné minimum, byla Lichtenštejnům ponechána pouze cihelna v Uh. Ostrohu.

V daleko větší míře bylo využito § 3 a) záborového zákona, na základě kterého byly ze záboru vyloučeny objekty právně i hospodářsky samostatné, které neslouží hospodaření na zabraných nemovitostech. Podle tohoto ustanovení zákona byly ponechány v majetku Lichtenštejnů objekty jako pivovar v Lanškrouně, cihelna a elektrárna v Plumlově, cukrovar a vápenka ve Ždánicích, mlýny v Lanštorfu a Břeclavi nebo pivovar se sladovnou a pila v Břeclavi.

Ve velké míře je zastoupen i § 20 přidělového zákona, podle kterého má pozemkový úřad přihlížet k tomu, aby „přídělem nebyly rušeny krásy přírodní a ráz krajinný a aby nevzaly

⁹³ Moravský zemský archiv Brno, F 28, č.j. 19176/24-II/2 ze dne 14.3.1924, č.j. No XIV 94/25-100 ze dne 30. 1. 1931

**Přehled pozemkových změn provedených v rámci první pozemkové reformy na velkostatech
Jana II. z Lichtenštejna**

Poř. čís.	Velkostatek	Soupisová výměra		Po směnách podrobena pozemkové reformě		Přiděleno drobným nabyvatelům		Přiděleno nabyvatelům zbytkových statků		Zestátněna výměra		Vlastníku propuštěno ze záboru		V záboru zůstává	
		vešk.půdy	zem.půdy	vešk.půdy	zem.půdy	vešk.půdy	zem.půdy	vešk.půdy	zem.půdy	vešk.půdy	zem.půdy	vešk.půdy	zem.půdy	vešk.půdy	zem.půdy
1	Koloděje (Uhříněves)	4845,89	4473,88	4898,39	4525,38	1907,60	1772,84	2324,64	2205,61	574,82	513,94	76,27	18,48	15,06	14,51
2	Kounice	3565,50	3340,50	3699,50	3474,00	2152,50	2044,30	1465,00	1349,70	82,00	80,00	0,00	0,00	0,00	0,00
3	Kostelec n. Čern. Lesy	11894,50	1958,50	11921,50	1985,50	900,00	776,50	595,50	537,00	122,00	111,00	0,00	0,00	10304,00	561,00
4	Radim	3302,50	3177,00	3358,50	3233,00	2144,00	2077,50	1214,50	1155,50	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
5	Rataje nad Sázavou	2433,00	343,00	2437,00	346,50	190,00	181,50	126,50	123,00	0,00	0,00	2,00	0,50	2118,50	41,50
6	Rumburk	2386,81	88,81	2386,81	88,81	65,35	52,90	0,00	0,00	2321,29	35,89	0,17	0,02	0,00	0,00
7	Lanškroun	5962,60	1563,19	5962,60	1563,19	1518,10	1464,32	0,00	0,00	4382,39	76,86	38,71	3,12	23,40	18,89
8	Moravská Třebová	6262,00	1221,50	6262,00	1221,50	677,50	667,00	311,50	291,00	14,50	14,50	0,00	0,00	5258,50	249,00
9	Krnov-Opava	9396,60	1440,30	9408,60	1452,30	641,00	626,00	636,50	571,00	0,00	0,00	0,00	0,00	8131,10	255,30
10	Šternberk	14292,74	2275,19	3945,30	1927,50	624,10	545,50	760,50	705,00	0,00	0,00	2560,70	677,00	0,00	0,00
11	Zábřeh	7234,21	1076,47	7234,71	1076,97	776,06	748,84	297,00	290,00	0,00	0,00	0,00	0,00	6161,65	38,13
12	Nové Zámky - Úsov	7720,53	1580,90	7722,53	1582,90	870,07	845,85	249,50	244,00	0,00	0,00	0,00	0,00	6602,96	493,05
13	Plumlov	12956,27	1846,19	12975,27	1865,19	1562,50	1497,50	248,50	241,50	0,00	0,00	167,72	6,29	10996,55	119,90
14	Bučovice-Ždánice	14287,00	3979,50	14334,00	4026,00	2519,50	2398,00	1203,50	1169,00	0,00	0,00	41,00	31,00	10570,00	428,00
15	Křtiny-Požořice-Adamov	14694,11	606,02	14694,11	606,02	469,73	403,23	0,00	0,00	7156,50	151,50	0,00	0,00	7067,88	51,29
16	Uh.Ostroh	7135,50	2323,25	7279,00	2464,75	1420,50	1343,00	676,50	626,50	0,00	0,00	223,50	171,75	4958,50	323,50
17	Břeclav	9649,28	2884,10	9659,28	2894,10	1287,00	1256,00	1033,00	1012,00	0,00	0,00	33,00	0,00	7306,28	626,10
18	Valtice-Lednice	7369,27	2544,25	7369,27	2544,25	342,00	338,00	64,00	61,00	0,00	0,00	0,00	0,00	6963,27	2145,25
	Ruda-Hanušovice-Kolšt.														
		145388,31	36722,55	135548,37	36877,86	20067,51	19038,78	11206,64	10581,81	14653,50	983,69	3143,07	908,16	86477,65	5365,42

Pozn.: stav k 1. 1. 1929 v Čechách, k 1. 7. 1929 na Moravě

Zdroj: Voženilek Jan: Předběžné výsledky československé pozemkové reformy: země Česká a Moravsko-slezská, Praha 1930, str. 68-93, 134-5, 332, 462-3, 465-7, 560-2, 564, 614-7, 730, 763-4, 807-8, 881-3, 908-10, 925-6, 930-1, 933-4, 938-9

újmy památky přírodní, historické a umělecké“.⁹⁴ Při využití tohoto paragrafu zůstaly v majetku Lichtenštejnů mlýn v Kolodějích i zámek s oborou v Kolodějích, pivovar v Ratajích, zřícenina hradu Talmberk a zámek v Ratajích, Pivovar v Rumburku, zámek a hradiště v Plumlově, zámek s parkem ve Ždánicích či zámek v Uherském Ostrohu a rezervace na Javořině.

Obhájením majetku dle § 3 a) záborového zákona a § 20 přidělového zákona zůstal stále ještě lichtenštejnskému ústředí prostor uplatnit na další část majetku § 11 záborového zákona až do výše zákonem stanoveného nepřijatelného minima.

Dne 6. března 1930 byla mezi SPÚ a Lichtenštejny uzavřena dohoda o konečném vyřešení pozemkové reformy na jejich statcích (č.j. 35.770/30.IV/2). Tato tzv. generální dohoda vstoupila v platnost v polovině téhož roku a po odpočtu pozemkové výměry dané touto dohodou mělo Lichtenštejnům zůstat ve všech formách držby celkem 48.488 ha půdy, z toho 3.050 ha půdy zemědělské půdy a 45.398 ha půdy lesní. Z uvedených 48.488 ha veškeré půdy bylo již 80 ha půdy ze záboru propuštěno podle § 3 a) záborového zákona, o propuštění 15.700 ha půdy ze záboru bylo z lichtenštejnské strany požádáno podle § 20 přidělového zákona, 1.080 ha bylo vlastníkovu ponecháno k obhospodařování a zbývajících 31.588 ha mělo zůstat v záboru až do r. 1955, kdy o nich mělo být definitivně rozhodnuto.⁹⁵ Vzhledem k tomu, že pozemková reforma na lichtenštejnských statcích do r. 1930, pokud se týká zemědělské půdy, byla již z převážné části provedena, týkala se generální dohoda zejména půdy lesní.

Do tabulky č. 6 jsem zpracoval výsledky pozemkové reformy na majetku Lichtenštejnů shrnuté prezidentem SPÚ Dr. Meixnerem v projevu uveřejněném dne 10. 9. 1930 v časopise „Prager Presse“⁹⁶.

⁹⁴ Zákon č. 81/1920 Sb., zákon přidělový

⁹⁵ Smutný Bohumír: Obraz první pozemkové reformy ve fondech Moravského zemského archívu v Brně, in: Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti, Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, vyd. Slováké muzeum v Uherském Hradišti 1994, str. 104

⁹⁶ Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karton 455, dopis SPÚ č.j. Res 35/30-přes ze dne 15.9.1930 adresovaný MZV

Tabulka č. 6

Časové vymezení	Půda celkem ha	Z toho	
		půda zemědělská ha	půda jiná ha
vyhlášení záborového zákona	159953	37452	122501
převzato do r. 1930	-62944	-31668	-31276
závazek generální dohody	-44855	-1208	-43647
předp.převzetí vč. gener.dohody	-107799	-32876	-74923

Ani tato dohoda však nezůstala beze změn. Po jejím uzavření docházelo k dalším jednáním mezi oběma stranami, při kterých byly upřesňovány výměry dané dohodou, a dále byla vedena i obsáhlá jednání o přejímacích cenách jednotlivých objektů. Do konce října 1931 bylo podle generální dohody předáno pouze 18.543 ha půdy. V následujícím roce pak zúčastněné strany uzavřely nejprve dodatkovou dohodu ze 4. 5. 1932 (č.j. 73.232/32-II/3), tato však byla zrušena tzv. druhou dodatkovou dohodou ze 4. 11. 1932 (č.j. 164.236/32-II/4).

Poslední jmenovaná poskytovala vlastníkovu značné výhody. Se zpětnou platností k 1. 10. 1931 měl SPÚ převzít 9000 ha lesní půdy z velkostatku Plumlov. Přejímací cena za tuto výměru měla být vyplacena ve třech splátkách, a to včetně úroků od data převzetí. Dále byl vlastníkovu ponechán v užívání až do 30. 9. 1935 velkostatek Bučovice-Ždánice a po dohodě s budoucím nabyvatelem mohla být tato doba ještě prodloužena. Z objektů určených k prodeji z volné ruky osobám určeným SPÚ byly Lichtenštejnům rovněž až do 30. 9. 1935 ponechány k dalšímu hospodaření některé další výměry (zbytek velkostatku Zábřeh o výměře 3600 ha, polesí z velkostatku Šternberk o výměře 1700 ha a část polesí z velkostatku Nové Zámky 215 ha).⁹⁷ Do konce r. 1939 byly ale i tyto dohody ještě částečně upravovány.

Pochopitelná byla ze strany Lichtenštejnů snaha o zachování co největší výměry ze svého dosavadního pozemkového vlastnictví. Neuznání Lichtenštejnského knížectví ze strany Československé republiky mělo za následek, že kníže Lichtenštejn byl považován za běžného cizince.

Aktivity Lichtenštejnů byly hodnoceny různým způsobem. Například Jindřich Obršlík ze Státního archivu v Brně píše „... Lichtenštejn získával stoupence a přátele i na nejvlivnějších místech republiky, ačkoliv současně podnikal na záchranu svých statků proti našemu státu různé diplomatické akce“, odvolávajíc se na materiály Státního archivu Brno. Dle jeho názoru byly tyto diplomatické zákroky alespoň v některých případech míněny spíše jako taktický manévr sledující dosažení ústupků ze strany SPÚ než jako jednání očekávající úspěšný zákrok ze strany západních mocností. Ze strany lichtenštejnského ústředního ředitelství a právních

⁹⁷ Kubačák Antonín: Provádění pozemkové reformy na majetku cizích státních příslušníků v období první republiky, in: Vědecké práce Národního zemědělského muzea – 29–1991–1992, str. 43

zástupců byly kladeny maximalistické požadavky, aby byl dán prostor pro možné smlouvání. Povolností a loajalitou k republice se jim podařilo dosáhnout alespoň podstatných ústupků.⁹⁸

Ostře napadal provádění pozemkové reformy na majetku Lichtenštejnů dobový tisk. Tak například Rudé právo v článku „Ministr Beneš prostředníkem Liechtensteinových obchodů?“ ze dne 10. 12. 1925 píše – cituji: „Psali jsme již několikrát o tom, jaké šmejdy se dějí při provádění pozemkové reformy na panství vládnoucího knížete von und zu Liechtensteina, největšího pozemkového magnáta moravského. Liechtenstein si dovedl prostřednictvím Šrámkovým a jiných vlivných klerikálů získati styky v Pozemkovém úřadě a Pozemkový úřad s ním uzavřel smlouvu přičící se všem zásadám, podle nichž měla býti pozemková reforma prováděna.“⁹⁹

Dostalo se mi do rukou i prohlášení tábora lidu v Plaňanech ze dne 17. 5. 1925, adresované MZV, ve kterém se píše: „S největší rozhodností odsuzujeme průtahy v provádění pozemkové reformy na panství radimském, které jsou zaviňovány liknavým postupem Státního pozemkového úřadu proti rodu lichtensteinskému.“ Dále se píše: „Nemůžeme pochopiti, jak je možno, aby státní úřad naší republiky tak dlouhým jednáním a liknavostí získával půdy pro pozemkovou reformu, když půda tato pochází z protiprávních loupeží a úchvatů pobělohorských. Nebylo-li včas pamatováno na to, aby tato půda navrácena byla národu bez náhrady, pak minimálně musíme požadovati, aby proti panství lichtensteinskému použito bylo našich zákonů o pozemkové reformě a největší přísnosti a bez průtahů, neboť jedná se o majetek násilím zcizený národu našemu nepřátelským rodem Lichtensteinským.“¹⁰⁰

Jisté je, že rozhodující činitelé na SPÚ se ukázali jako přístupní k dohodám. V rámci generální dohody tak byla vlastníku ze záboru propuštěna na Břeclavsku výměra 6.800 ha, kterou, jak prohlásil předseda SPÚ pro časopis „Prager Presse“ tvořilo „18 po různu roztroušených památkových objektů zámeckých a parkových, které vůbec nemají povahu výnosovou, vyžadující naopak ke svému udržování stálých a značných nákladů“.¹⁰¹

Pohled na meziválečnou pozemkovou reformu na majetku Lichtenštejnů, pokud se týká výměry odebrané půdy a finanční náhrady za ní, poskytuje tabulka č. 7.

⁹⁸ Obršlík Jindřich: První pozemková reforma na jižní Moravě, in: Pohledy do dávné a nedávné minulosti, vydalo Vlastivědné muzeum a Okresní archiv v Mikulově 1963, str. 26-7

⁹⁹ Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karton 237, výstřižek z Rudého práva vyd. dne 10.12.1925

¹⁰⁰ Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karton 237, prohlášení protestního tábora lidu v Plaňanech dne 17. 5. 1925

¹⁰¹ Archiv MZV, fond VI. sekce MZV 1918-39, karton 455, dopis SPÚ č.j. Res 35/30-přes ze dne 15.9.1930 adresovaný MZV

Tabulka č. 7

Časové vymezení	Převzato výměry ha	Proplaceno vlastníku Kč
Do r. 1924 (po 1. etapě)	16.295	35.997.178,--
Do r. 1927 (po 1. a 2. etapě)	48.514	80.429.257,--
k 15. 11. 1930	62.855	94.789.444,--

Do konce r. 1938 bylo z pozemkového vlastnictví Lichtenštejnů převzato přibližně 91.500 ha půdy, a to zejména formou vyvlastnění SPÚ (asi 65.500 ha). Za pozemky převzaté SPÚ byla Lichtenštejnům přiznána náhrada, která včetně úroků činila přibližně 150 milionů Kč. Tržní hodnota převzatých pozemků byla však ze strany Lichtenštejnů odhadována až na 656 milionů Kč.¹⁰²

¹⁰² Horák Ondřej: Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním, nakl. Libri, Praha 2010, str. 135

9. Závěr

Předkládaná práce se zaměřila na dva procesy, které byly odstartovány po skončení první světové války a vzniku Československé republiky a které se po celé meziválečné období prolínaly. Prvním z nich byla snaha Lichtenštejnského knížectví o uznání suverenity Československou republikou a navázání diplomatických vztahů, druhým pozemková reforma, ke které bylo přistoupeno hned v prvních letech po vzniku samostatné republiky a která se významně dotkla rovněž majetkového vlastnictví rodu Lichtenštejnů.

Rod Lichtenštejnů vlastnil na území Československé republiky rozsáhlý pozemkový majetek a po obnovení naší státnosti v r. 1918 se snažil své majetkové poměry zachovat. Pozemkové vlastnictví představitelů rodu mimo území Lichtenštejnska nebylo pro knížectví nevýznamné, naopak tvořilo základnu, ze které by knížectví plynul hospodářský prospěch. Zcela určitě by postavení rodu bylo stabilnější, kdyby Československá republika uznala svrchovanost Lichtenštejnského knížectví a navázala s ním diplomatické styky. Bez významu by nebylo ani přiznání exterritoriality panujícímu knížeti Janu II. z Lichtenštejna, neboť toto by jemu, žijícímu na území Československé republiky, tj. mimo výsost Lichtenštejnského knížectví, přineslo výhodu nepodléhání místnímu soudnímu stíhání a výkonu moci.

Představitelé nově vzniklého Československa si krátce po jeho vzniku jako jeden ze stěžejních cílů nové republiky vytyčili provést radikální změnu v majetkoprávních vztazích a přistoupili k provedení pozemkové reformy, která byla výrazným zásahem do koncepce vlastnictví jako neomezeného právního panství vlastníka nad věcí. Záměrem bylo provést změny co nejrychleji. Podstatné zákony, týkající se pozemkové reformy, byly uvedeny v platnost ve velice krátké době, aby zamezily spekulacím s majetkem, který se měl stát předmětem reformy. Aristokracii nebyla republika příliš nakloněna, velice brzy ji připravila o její privilegia. Poměrně obsáhlá část mé bakalářské práce je věnována vývoji postojů obou stran – představitelů ČSR a představitelů Lichtenštejnska – při úsilí o navázání mezinárodních vztahů. Zatímco zpočátku se jevilo, že při splnění určitých podmínek - prohlášení knížete Jana II. z Lichtenštejna, že uznání suverenity Lichtenštejnska nebude mít vliv na provádění pozemkové reformy – by československá strana mohla diplomatické styky navázat, velice brzy si českoslovenští představitelé uvědomili, že proces by jistě nebyl bezproblémový a lichtenštejnská strana by se mohla domáhat zastání v mezinárodním měřítku a reforma by neprobíhala tak rychle, jak bylo požadováno. A proto odstartoval proces popisovaný v této části mé práce, na jehož počátku bylo vyjádření československé strany, že k řešení otázky

uznání suverenity Lichtenštejnska bude přistoupeno až po provedení pozemkové reformy na lichtenštejnských statcích.

Průběhu pozemkové reformy na Lichtenštejnských statcích je věnována stěžejní část této bakalářské práce. Ze zpracovaných prostudovaných materiálů je patrné, že pozemková reforma na lichtenštejnských statcích neprobíhala tak rychle, jak se od ní očekávalo. Lichtenštejnové se samozřejmě nehodlali smířit se zánosem a převzetím své půdy a využívali všech v rámci zákonů dostupných možností, aby zachovali co největší rozsah majetku ve svých rukou. Rovněž usilovali o to, aby z předaného majetku měli maximální finanční prospěch. Průběh pozemkové reformy se protahoval a oddalovala se možnost uznání knížectví. Když v první polovině třicátých let bylo vysloveno, že pozemková reforma jako taková byla ukončena, v případě rodu Lichtenštejnů tomu tak nebylo. Dokončena nebyla ani v období těsně před počátkem 2. světové války. Přesto v tomto krátkém období došlo k obnovení úsilí o navázání diplomatických vztahů a tyto by patrně byly navázány, kdyby se historické události nevyvinuly takovým směrem, který je nám znám.

Přestože jsou naši prvorepublikové pozemkové reformě vytýkány jisté nedotaženosti a nespravedlnosti, a to i v případě pozemkové reformy na statcích rodu Lichtenštejnů, bývá hodnocena ve srovnání s podobnými akcemi ve střední a východní Evropě jako jedna z nejrozsáhlejších a nejdemokratičtějších, včetně jejího zákonodárství, neboť ve svých důsledcích zrodila velké množství nových vlastníků a posílila malého a středního zemědělce.¹⁰³

Studium rozsáhlého archivního materiálu i prací autorů, týkajících se pozemkové reformy či období ve kterém probíhala, mne utvrdilo v poznání, že záměr pozemkové reformy v případě Lichtenštejnů se sice uskutečnil, ale ne v takovém rozsahu, s jakým se počítalo. I když jim část majetku zůstala zachována, byla podstatně omezena jejich moc i politický vliv.

¹⁰³ Kubačák Antonín: Pozemková reforma v období první republiky, in: Historický obzor, IV. 1993, str. 85

Seznam prostudované a použité literatury:

Anketa o pozemkové reformě pořádaná ústředním výkonným výborem čsl. národní demokracie za součinnosti zemědělského odboru a Rolnické Jednoty, Praha 1922

Bolen V.: Pravda o pozemkové reformě, nákladem Svazu zemědělského a lesního dělnictva v Praze, 1921

Břeclavsko, vydal Musejní spolek v Brně, 1969, Okresní archiv pro okres Břeclav v Mikulově
César Jaroslav, Otáhal Milan: Hnutí venkovského lidu v českých zemích v letech 1918-1922, nakladatelství ČSAV, Praha 1958

Československá pozemková reforma 1919-1935 a její mezinárodní souvislosti, Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Uherské Hradiště 1994

Dostál Vladimír V.: Agrární strana. Její rozmach a zánik, nakl. Atlantis, Brno 1988

Fiedler František: Zemědělská politika, knihtiskárna J. Otto nakladatelství, Praha 1899

Horák Ondřej, Dostálík Petr: Historická meditace nad interpretací práva, in: Časopis pro právní vědu a praxi, Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Brno, roč. 2005

Horák Ondřej: Liechtensteinové mezi konfiskací a znárodněním, Nakladatelství Libri, Praha 2010

Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Jižní Morava, nakl. Svoboda, Praha 1981

Juřík Pavel: Moravská dominia Liechtensteinů a Dietrichsteinů, nakl. Libri, Praha 2009

Kárník Zdeněk: České země v éře První republiky (1918 – 1938), Díl první, Vznik, vudování a zlatá léta republiky (1918-1929), nakladatelství Libri, Praha 2003

Kárník Zdeněk: České země v éře První republiky (1918-1938), Díl třetí, O přežití a o život (1936-1938), nakladatelství Libri, Praha 2003

Klímek Antonín: Velké dějiny zemí Koruny české, sv. XIII (1918-1929), nakl. Paseka Praha, 2000

Krejčík Adolf Ludvík: Příspěvky k soupisu archivů velikých statků, nákl. Československé Akademie Zemědělské, Praha 1929

Krejčík Adolf Ludvík: Pozemková reforma a archivy velikých statků, vydal Čs. státní archiv zemědělský, Praha 1937

Krofta Kamil: Přehled dějin selského stavu v Čechách a na Moravě, Rolnická tiskárna, Praha 1919

- Macek Josef: Znárodnění a zlidovění české půdy, nakl. Ústředního dělnického knihkupectví, nakladatelství a antikvariátu (Ant. Svěcený), Praha 1918
- Novotný Jiří, Šouša Jiří: Banka ve znamení zeleného čtyřlístku, Agrární banka 1911-1938 (1948), Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum, Praha 1996
- Otáhal Milan: Zápas o pozemkovou reformu v ČSR, nakl. Československá akademie věd, Praha 1963
- Pekař Josef: Omyly a nebezpečí pozemkové reformy, nakl. Vesmír, Praha 1923
- Pelikán Jan, Havlíková Lubomíra, Chrobák Tomáš, Rychlík Jan, Tejchman Miroslav, Vojtěchovský Ondřej: Dějiny Srbska, nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005
- Reich Edvard: Základy organizace zemědělství Československé republiky, nakl. ministerstva zemědělství, Praha 1934
- Sedláček Jaromír: Právní pozice rodu knížat z Lichtenštejnu a na Lichtenštejně podle práva Československého, Olomouc 1928
- Švec Luboš, Macura Vladimír, Štol Pavel: Dějiny pobaltských zemí, nakladatelství Lidové noviny, Praha 1996
- Voženílek Jan: Pozemková reforma v Československé republice, Rolnická tiskárna, Praha 1924
- Voženílek Jan: Předběžné výsledky československé pozemkové reformy: země Česká a Moravsko-slezská, Praha 1930
- Voženílek Jan: Výsledky československé pozemkové reformy, nakl. Československé Akademie Zemědělské, Praha 1930
- Winkelbauer Thomas: Lichtenštejnové jako šlechta neznající hranice
- Kolektiv autorů: Politické dějiny světa v datech, svazek 1, nakl. Svoboda, Praha 1980

Články:

- Boháčková Renata: K dějinám české filozofie 20. století, in: Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity, roč. 1994
- Burget Antonín: K hospodářskému postavení středomoravského rolnictva a vývoji jeho politické orientace v průběhu první etapy poválečné pozemkové reformy, in: Vědecké práce Národního zemědělského muzea – 29-1991-1992
- Eliáš Karel: Brněnská normativní škola (K 50. výročí smrti J. Sedláčka), in: Právní praxe, časopis české justice, 4/1995

Kubačák Antonín: Pozemková reforma v období první republiky, in: Historický obzor IV. 1993

Kubačák Antonín: Provádění pozemkové reformy na majetku cizích státních příslušníků v období první republiky, in: Vědecké práce Národního zemědělského muzea – 29-1991-1992

Mrázek Josef: Obraz Velká vápenka a majetkoprávní nároky Lichtenštejnů vůči ČR, in: Právní rádce č. 9/2001

Obršlík Jindřich: První pozemková reforma na jižní Moravě, in: Pohledy do nedávné minulosti, vyd. Vlastivědné muzeum a Okresní archiv v Mikulově, 1963

Quaderer Rupert: Ein „Annex Österreichs“ oder ein souveräner Staat?, Liechtensteins Beziehungen zur Tschechoslowakei nach dem ersten Weltkrieg

Schelleová Ilona: Dvě výročí prof. JUDr. Jaromíra Sedláčka, in: Časopis pro právní vědu a praxi, 3/1995

Schelleová Ilona: Jaromír Sedláček, in: Právní praxe, časopis české justice, 7/1994

Smutný Bohumír: Obraz první pozemkové reformy ve fondech Moravského zemského archivu v Brně, in: Československá pozemková reforma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti, Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1992, vyd. Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 1994

Právnícké normy:

Zákon daný dne 12. ledna 1893, o schválení knížecí Liechtensteinské rodinné smlouvy ze dne 1. srpna 1842

Zákon č. 215/1919 Sb. Národního shromáždění o zabránění velkého majetku pozemkového z 16. 4. 1919

Zákon č. 81/1920 Sb. Národního shromáždění, kterým se vydávají po rozumu §u 10 zákona ze dne 16. dubna 1919 č. 215 Sb. zák. a nař., ustanovení o přidělu zabrané půdy a upravuje se právní poměr ku přidělené půdě z 30. 1. 1920

Seznam příloh

Příloha 1 – Lichtenštejnská architektura

Příloha 2 – Rodokmen valtické větve Lichtenštejnů

Příloha 1 - Lichtenštejnská architektura (zdroj - archiv autora)

Fara v Břeclavi - Poštorné

Kostel Navštívení Panny Marie v Břeclavi – Poštorné

Interiér kostela Navštívení Panny Marie

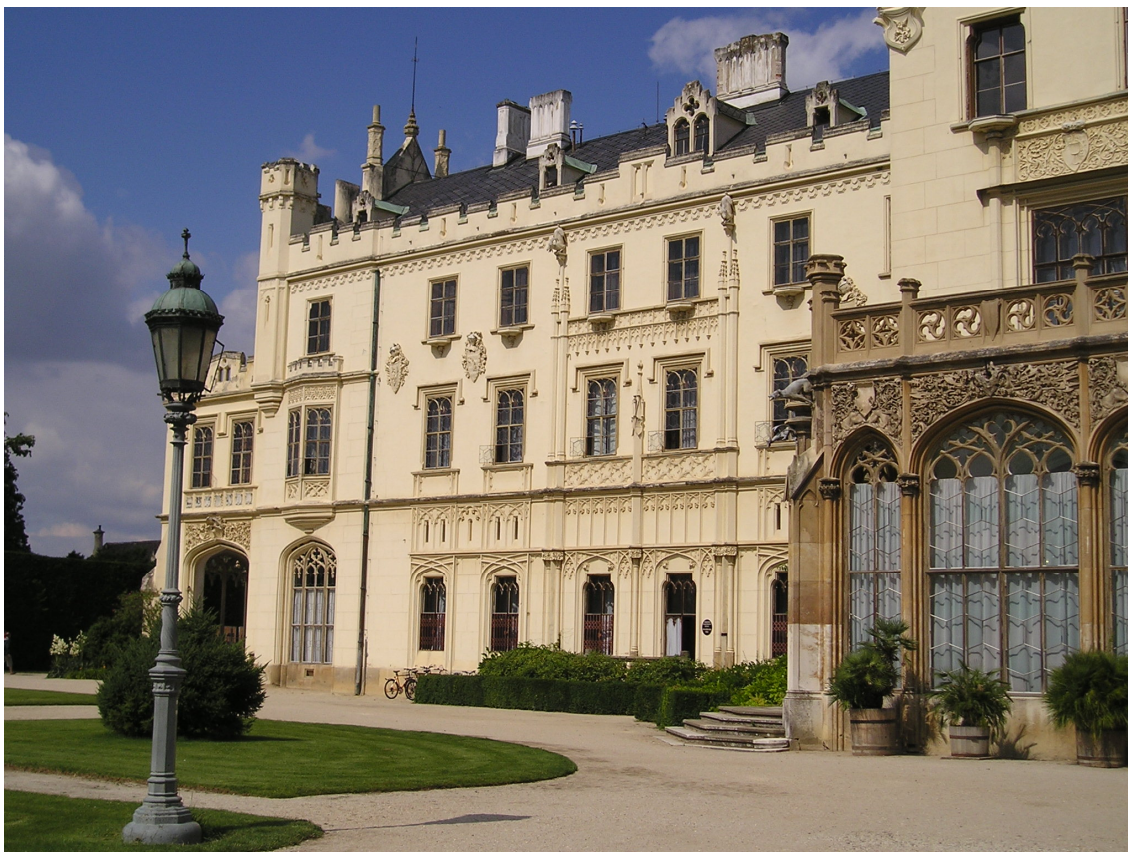
Detail architektonických prvků kostela Navštívení Panny Marie, vyrobeny v lichtenštejnské knížecí cihelně v Poštorné

Budova školy v Břeclavi – Poštorné – pohled zepředu

Budovy školy – pohled zezadu

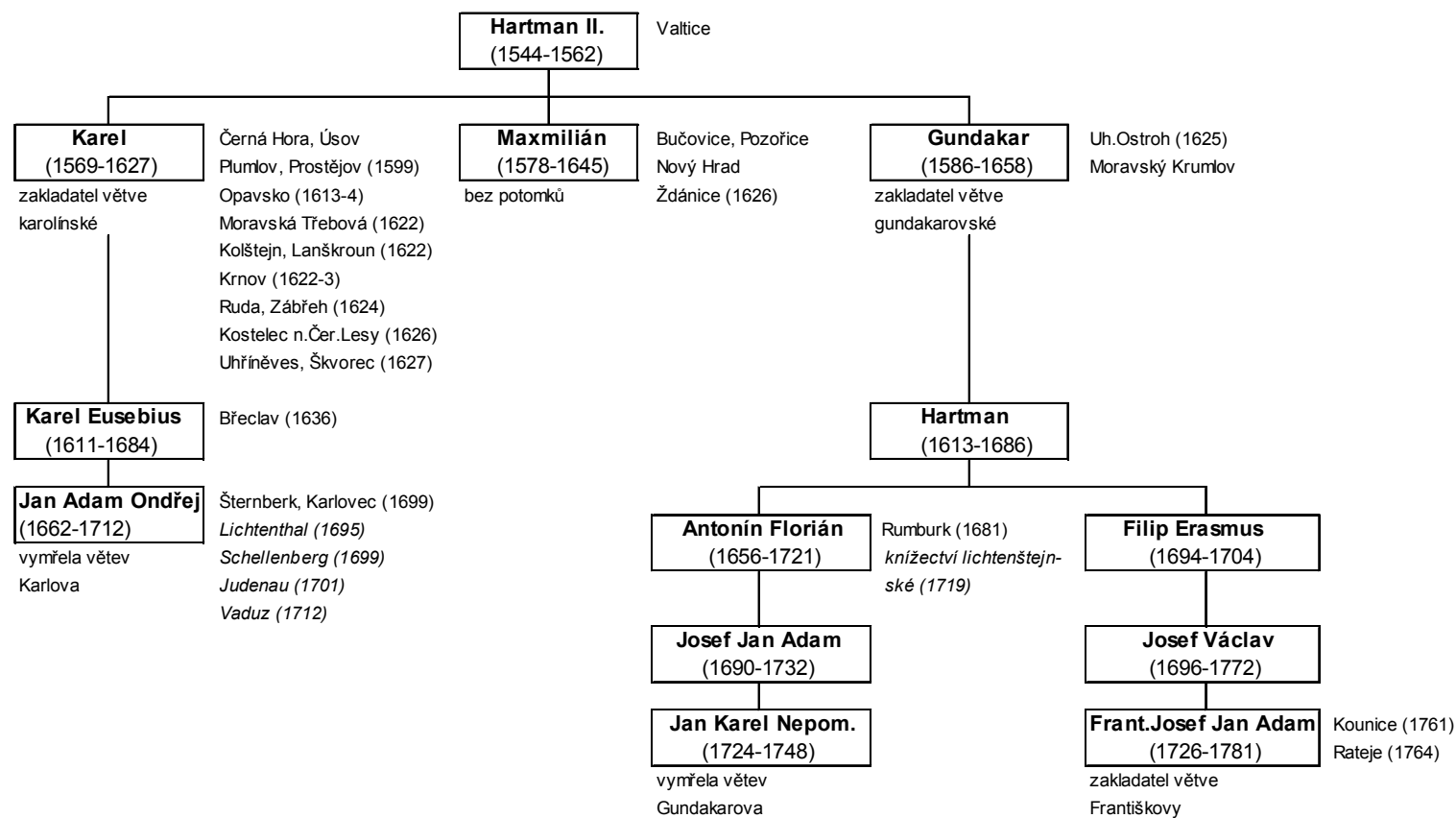
Letní sídlo Lichtenštejnů – zámek Lednice

Zámek Valtice – rodové sídlo Lichtenštejnů

Příloha 2

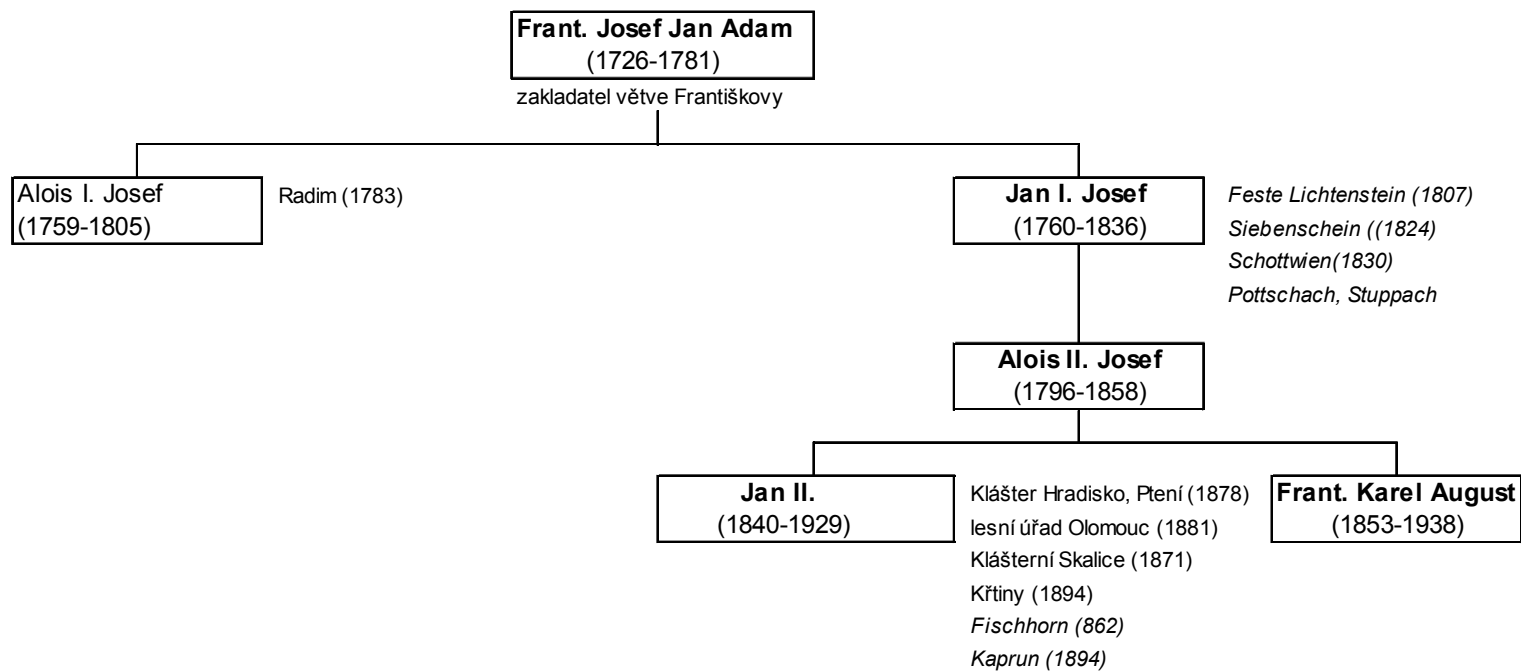
Valtická větev rodu Lichtenštejnů

Pozn.: kurzívou vyznačeny državy mimo území naší republiky

(pokračování)

Valtická větev rodu Lichtenštejnů (pokračování)

Pozn.: kurzívou vyznačeny državy mimo území naší republiky

